www.e-rara.ch

[Summa theologica]

Antonin

[Basel], [1485]

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: https://doi.org/10.3931/e-rara-15896

Titulus decimusseptimus de lege canonica

www.e-rara.ch
Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d’imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L’éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l’imprimerie jusqu’au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

Visual Library

tollet talem legem. Jo. de immo. in cle. dicit in ali
quibus hr̃e locum dictũ. Jo. an. in aliquibꝫ alleḡs
dictũ Petri. Si autẽ p̄dicta lex nõ hꝫ clauſulaꝫ
derogatiuã conſuetudini. tũc aut eſt rõnabil' aut
irrationabilis. Si rõnabilis nõ tollit legẽ. ⁊ dici
tur irrationabilis. vt q2 eſt ꝯtra ius ꝑ qd̕ leditur
ordo iudiciari⁹. vt eo. ti. ad nr̃am. vel ꝑ qd̕ dirum
pitur eccleſiaſtica diſciplina. vt eo. ti. cũ inter. vel
q2 eſt oneroſa eccleſijs eo. ti. cũ inter. vel q2 eſt con
tra publicã vtilitatẽ cõem. ⁊ talis ꝯſuetudo nõ de
rogat canoni vel legi. vt. viij. di. mala cõſuetudo.
Et rõ eſt. q2 ſicut iuramentũ nõ eſt vinculũ iniq-
tatis nec dꝫ admittere peccatum. al's nõ valet. vt
xxij. q. iiij. inter cetera. ita nec priuilegiũ nec cõſuetu
do nec ꝯſtitutio nec p̄ſcriptio nec etiã appellatio.
ſm̃ hoſti. Ad hoc ꝯcordat qd̕ notãt Hoſti. et Jo.
an. de elec. ꝑ venerabilẽ dicentes. Q2 ꝯſuetudo vl'
ſtatutũ ꝙ cõmittentes furtũ vel homicidiũ vel ſi-
mile crimen. in pecunia tñ puniant̃ ſunt irratio-
nabilia. q2 nihil aliud eſt ꝙ̃ hoĩes venalitati expo
nere vel incitare hoĩes ad cõmittẽda peccata. Ta-
les enĩ minus timent penã pecuniariã ꝙ̃ timent
ſuſpendiũ vel aliã mortẽ. illa g̃ non ſunt tenenda
neq3 ſeruanda. de offi. or. dilect⁹. ⁊ c. ſi. Dicit etiam
Hoſti. in ſũma de pe. ⁊ re. q̃bus ⁊ qualiter. ꝙ cõ-
tra peccati correptionẽ nõ currit p̄ſcriptio vel con
ſuetudo vel diſſuetudo. Si aũt ꝯſuetudo ſit rati
onabilis. tũc aut eſt preſcripta aut nõ preſcripta.
Si preſcripta tũc derogat iuri poſitiuo ⁊ etiã iuri
gentiũ. vt de conſue. c. vl. Et cũ generalis eſt con-
ſuetudo tũc generaliter ⁊ vbiq3 derogat. vt. ff. de
legi. l. de q̃bus. §. inueterata. Si vero ſit ꝑticula-
ris ꝯſuetudo ſeu localis. tũc in illo loco tm̃ cõſue
tudo tollit legẽ. ſic loquit̃ lex. ff. cõia pre. l. vendit̃.
⁊ di. xi. cõſuetudinis. Si aũt nõ eſt p̄ſcripta con-
ſuetudo tũc nõ derogat legi. vt in. ca. cumana. de
elec. Et hoc etiã expreſſe d̕r de ꝯſue. c. vl. Dicit eti
am Hoſti. ꝙ que ſit cõſuetudo rõnabilis vel non
relinquitur ꝯſilio iudicis. Idem' etiã dicit ꝙ con
ſuetudo q̃ eſt ꝯtra votũ vel ꝯtra religionẽ nõ va-
let nec tollit legẽ. de ſta. monacho. cũ ad monaſte
rium. Idẽ dicit ꝙ lex vel canon ꝯtinens p̄ceptuꝫ
vel prohibitionẽ nõ poteſt tolli ꝑ conſuetudinez.
qd̕ tñ non videt̃ ſimpliciter verũ. ſed de his q̃ com
prehendũt preceptũ vel ꝓhibitionẽ legis diuine.
non aũt in pure poſitiuis. Nam rogationes q̃ ad
ieiunium ⁊ quo ad feriandũ ponũtur in p̄cepto.
de ꝯſe. di. iij. rogationes. ⁊ tñ ab oĩbus d̕r p̄ceptũ
illud eſſe abrogatum ꝑ contrariã cõſuetudinem.
Item ſicut legẽ. ⁊ ſi non generalẽ tñ ſpecialeꝫ po
teſt ſibi facere vnuſquiſq3 ppl's. ⁊ in hoc d̕r prin-
ceps conſentire. licet etiã poſſet illã ignorare. Ea-
dem rõe poteſt ſibi cõſuetudinẽ facere ꝑticulareꝫ
⁊ rationabilẽ. q2 princeps nunq3 vult facta ratio-
nabilia impedire ſed potius approbare. Et quan
tum ad conſuetudinẽ generalem vel ꝑticularem
introducendam. credit Heinricus p̄dictus ꝙ ſci
entia p̄ſumpta ⁊ tolerantia principis ſufficiat. in-
ducens glo. B. hic. x. di. iiij. §. leges. Q2 conſuetu-
do rationabilis preſcribi poteſt ſine ſcĩa principis
licet Jo. ⁊ Inno. ⁊ Hoſti. ⁊ Archi. contrariuꝫ vi
deantur ſentire. ſed male dicit Heinricus. ⁊ pri-
mam opinionem magis approbat.

Titulus decimuſſeptimus de lege canonica.

Capitulũ vnicum in q̃ agit̃ de p̄ceptis eccl'ie. de reſcript. de decretis. ⁊ de decretalibꝫ ep̄lis. ⁊ de autoritate doctorum.

LEx humana dici
tur ius poſitiuũ ſcriptũ. Nã ſi non
eſt ſcriptũ dicit̃ conſuetudo vt di-
ctum eſt. Ipſa aũt lex humana ſi ñ
eſt iuſta. quis large dicat̃ lex inquãtũ ab aliquo
hñte autoritatẽ conſtituit̃. ꝓpter qd̕ d̕r Iſa. x. Ve
qui condũt leges iniquas. non tñ ꝓprie. q2 non li
gat. i. non obligat ad ſui obſeruantiã. Si autẽ iu
ſta a deo inſpirante eſt. ſm̃ illud prouer. viij. Per
me reges regnãt ⁊ legũ ꝯditores iuſta decernunt
vñ ⁊ lex dei dici põt et cuſtodiri ⁊ meditari debꝫ.
Et ſic põt exponi illud p̄s. Aĩa mea in manibuſ
meis ſemꝑ et legẽ tuã nõ ſum oblit⁹. Aĩa mea. i.
cõſideratio et affect⁹ aĩe in manibꝫ. i. in opibꝫ no-
ſtris dꝫ eſſe. vt. ſ. ſint bona ipſa opera ⁊ deo grata.
Et q2 opa tũc ſunt bona qñ ſunt ſm̃ legẽ nõ ſolũ
dei ſꝫ etiã hoĩm. Vñ et xp̄s naſcens ſeruari voluit
a m̃re ſua legẽ hoĩs infidel'. ſ. cũ exijt edictũ a ceſa
re Auguſto vt deſcriberet̃ orbis Lu. ij. iuit p̄gnãs
in bethleem. Iõ ſubdit legẽ tuã nõ ſum oblitus.
ſꝫ bene recordat⁹ legꝭ diuie et hũane vt ipſa opera
eſſent ſm̃ legẽ nõ ꝯtra legẽ. Et q2 lex' eſt ſpecies iu
ris ſm̃ yſido. di. i. iõ videnduꝫ eſt de iſto termino
ius q̃d ſit ⁊ vñ dicat̃. Pro cui⁹ declaratiõe dicit
he. Tho. ij. ij. q. lvij. arti. i. ꝙ conſuetũ eſt ꝙ noĩa a
prima ſui impoſitiõe retorqueant̃ ad alia ſignifi-
canda. ſicut nomẽ medicine primo impoſitũ ẽ ad
ſignificandũ remediũ qd̕ preſtat̃ infirmo ad ſanã
dum. deinde tractũ eſt ad ſignificandũ arteꝫ qua
hoc fit. Ita hoc nomẽ ius primo impoſitũ ẽ ad ſi-
gnificandũ ipſam rẽ iuſtã. poſtea ẽ deriuatũ ad ſi-
gnificandũ artẽ qua cognoſcit̃ q̃d ſit iuſtũ. Et ſm̃
hoc dicit Celſus iuriſconſultus ꝙ ius ẽ ars boni
⁊ equi. Sicut n. eoꝝ q̃ fiũt ꝑ artẽ exteri⁹. q̃daꝫ rõ
in mẽte artificis p̄exiſtit q̃ d̕r regl'a artis. ita et illi
us opis iuſti qd̕ rõ determiat. q̃dam rõ p̄exiſtit in
mẽte q̃ſi quedã regl'a prudẽtie. Et etiã hec ſi i ſcri
ptis redigat̃ vocat̃ lex. ⁊ iõ ipſa lex nõ eſt ꝓpter ipꝫ
ius ſꝫ aliq̃lis rõ iuris. i. illi⁹ regule que ẽ in men-
te. Vnde ⁊ Iſido. ꝙ lex eſt cõſtitutio ſcripta di. i.
Alteri⁹ etiã hoc nomẽ extendit̃ ad ſignificanduꝫ
locũ in quo ius reddit̃. et ſic d̕r aliq̃s cõparere iu-
ri. Quarto etiã d̕r ius id qd̕ reddit̃ ab eo. ad cui⁹

Capitulū Unicum.

officium ptinet iuſticiā facere. licet etiā id qḋ decreuit ſit iniquū. Dictū ē aūt ius eo ꝙ ſit iuſtū ſcḋ Yſido. di. i. Iuſtū autē eſt obiectū iuſticie. vnde pħs in. v. ethi. dicit. Omes talē habitū volūt appellare iuſticiā a quo opatiui iuſtoꝝ ſunt. Dicit autē aliqḋ iuſtū q̄ſi hñs in ſe rectitudinē ad quod terminat actus iuſticie. etiā nō ꝯſiderato qualiter id ab agente fiat. Importat eñ iuſtū quādā eq̄litatem ſicut ipm nomē demōſtrat. dicunt. n. vulgariter ea que adequant iuſtari. eq̄litas aūt eſt ad alterū. Illud g̃ dr̄ in ope nr̄o iuſtū qḋ rñdet ſcḋm quandā equalitatē alteri. puta recōpenſationē debite mercedis p ſeruicio impenſo. Et cum in aliis virtutibꝫ nō determinet aliqḋ rectū niſi ſcḋm ꝙ ſit aliqualiter ab agente ſed tñ in virtute iuſticie ſpecialiter pre aliis virtutibꝫ determiatur ſcḋm ſe obiectum qḋ vocat rectū. et hoc q̄dem ē ius. ⁊ ſic patꝫ ꝙ iuſtum ſeu ius ē obiectū iuſticie. Qḋ autē dicit yſido. di. i. Omes ꝙ phas ē lex diuina. ius lex humana. ꝓpterea hoc dicit. q2 cū ius ſit obiectum iuſticie. ⁊ iuſticia equalitatē importet. nos autē deo nō poſſum⁹ recōpenſare ſcḋm equalitatē. idō nō ꝓprie deo poſſumus reddere ius ſicut primo. ſed ſufficit ꝙ impleamus quod poſſumus. deo. ſ. animam ſubiiciendo. ⁊ hoc dicitur phas.

Diuidit aūt Yſido ·§· I

rus ſic ius di. i. Ius aūt naturale eſt. aut ciuile. aut gentiū. Ubi ſciendū ꝙ ius gentiū complectitur ſub iure poſitiuo. ſic. n. diuidit pħs in. v. ethicoꝝ ius. ſ. in naturale ⁊ pollliticū. Dicit. n. pollitici iuſti hoc q̄dē naturale. hoc aūt legale. i. lege poſitum. Ius ſiue iuſtum aut naturale eſt qḋ ex ſui natura eſt alteri adequatū vel cōmenſuratum alteri. Hoc aūt pōt ꝯtingere dupliciter. Uno mō ſcḋm abſolutā ſui ꝯſiderationē. ſic maſculus ex ſui rōe hꝫ cōmenſurationē ad feminā vt ex ea generet ⁊ pariens ad filiū vt eum nutriat. Alio mō aliqḋ ē naĩaliter adeq̄tū alteri. nō ſcḋm abſolutā ſui ratōem ſed ſcḋm aliqḋ qḋ ex illo ꝯſequit. puta ꝓprietas poſſeſſionum. Si. n. ꝯſideretur iſte ager abſolute nō habet vñ magis ſit huius q̄ȝ illius. ſed ſi ꝯſideretur ad opportunitatē colendi ⁊ pacificū vſuȝ agri ſcḋo loco habet quandā cōmenſurationeȝ ad hoc ꝙ ſit vnius ⁊ nō alterius. vt pȝ p pħm in. ii. pollliticorū. Abſolute aūt apprehendere aliqḋ. non ſolum ꝯuenit homini ſꝫ etiā aliis aīalibus. et ideo ius qḋ dicitur naturale ſcḋm primū modū cōmune eſt nobis ⁊ aliis aīalibꝫ. A iure autē naturali ſic dicto recedit ius gentiū. vt iuriſconſult⁹ dicit q2 id oībus aīalibus hoc ſolis inter ſe cōmune ē. Conſiderare aūt aliquid comparando ad id qḋ exinde ſequit eſt ꝓprium rōis. ⁊ idō hoc eſt naturale homini ſcḋm rōem naturalē que hoc dictat. Et idō Caius iuriſconſult⁹. Qḋ naturalis rō inter oēs hoīes ꝯſtituit apud oēs gentes cuſtodit. vocatur q̄ȝ ius gentiū. Et q2 ea q̄ ſunt de iure gentiū ratō naturalis dictat. puta ex ꝓpiquo hñtia equitateȝ inde eſt ꝙ nō indigent aliqua ſpeciali inſtitutiōe ſicut ius ciuile. ſed ipa naturalis rō ipm iuſgentiuȝ inſtituit. Et ſi arguat ꝙ ſeruitus ē de iure gentiū ſcḋm Yſido. di. i. iuſgentiū. Sed ſeruitus ē naturalis. dicit. n. pħs in. ii. pollliticoꝝ ꝙ naturaliter aliqui ſunt ſerui. Rñdet Tho. ꝙ hunc hoiem eē ſeruum magis q̄ȝ aliū abſolute ꝯſiderando non hꝫ rōem naturalē. ſꝫ ſolū ſcḋm aliquā vtilitatē inde cōſequentē inq̄tū vtile eſt huic ꝙ regat a ſapienti. ⁊ illi ꝙ ad hoc iuuetur. vt dicit. i. pollliticoꝝ. Et ideo ſuitus ptinens ad iuſgentiū ē naturalis ſcḋo modo vt dictū eſt nō primo mō. Et q̄ȝuis vtrūq̄ȝ ius. ſ. gentiū ⁊ ius ciuile ſeu pollliticuȝ deriuetur a iure naturali. tñ alio ⁊ alio mō. Nā iuſgentiuȝ ꝓpinquius deriuat ab eo vt ꝯcluſiones ex principiis. Ius autē ciuile non ita immediate. ⁊ vt determiationes aliq̄ȝ vniuerſaliū. Itē q̄ȝuis etiaȝ ſit quoddā iuſtū qḋ dicit paternū. ſ. inter prēm ⁊ filiū. ⁊ quoddā qḋ dicit dñatiuū. ſ. inter ſuum ⁊ dñm. tñ iſta nō ptinent ad ius pollliticū ſꝫ magis ad iuſtū econoīcū. ad iuſticiā. n. c⁹ obiectū ē iuſtū ſimplr̄ qḋ ē ius pollliticū ꝓprie ptinet reddere vnicuiq̄ȝ qḋ ſuū eſt ſuppoſita tñ diuerſitate perſone vni⁹ ad alteꝝ. Si q̄s. n. ſibi det qḋ ſibi debet. non ꝓprie vocat hoc iuſtū. Et q2 qḋ ē filii ē pr̄is. et qḋ eſt ſui ē dñi. idō nō eſt ꝓprie iuſticia pr̄is ad filium vel dñi ad ſeruū. Cū. n. iuſticia ſit ad alterū. Alterum dici pōt aliqḋ dupl̄r. Uel q2 eſt oīno diſtinctum ab eo ſicut in duobꝫ hoībus. quoꝝ vnus nō eſt ſub alio ſed ambo ſub vno principe. Uel q2 aliquid ē eius exiſtēs. ⁊ ſic fili⁹ eſt aliqḋ patris. q2 q̄ſi pars ei⁹. ⁊ ſuus aliqḋ dñi. q2 inſtrm ei⁹. idō proprie ⁊ ſimpliciter iuſtū ſeu ius qḋ ē obiectū iuſticie proprie ē ius pollliticū ſeu ciuile. Dñatiuū aūt ius nō eſt ſimpl̄r ius ſed aliq̄ modo. Sub iure aūt ciuili qḋ ponit Yſido. in diuiſiōe illa q̄ eſt in principio huius. §. cōprehendit ius canonicū. Primo ergo de iure vel lege hūana tractando ponentur quedā cōia tam iuri ciuili. qḋ alio noīe dicit ius forenſe q̄ȝ iure canonico. Poſtea aliqua ꝓpria de iure gentiū et ciuili. demum de iure canonico.

De neceſſitate le ·§· II.

gis hūane dicit Yſido. in li. ethi. Facte ſunt autē leges vt earū metu hūana coerceat audacia. tutaq̄ȝ ſit inter improbos innocētia ⁊ ī ipis improbis formidato ſupplicio refrenet nocēdi facultas. di. iiii. ſed hoc ē maxime neceſſariū hūano generi. ſcꝫ vt tollatur facultas malis nocendi aliis. alr̄s non poſſent cōuiuere hoīes. ⁊ cū hoc faciat lex hūana p penas impoſitas ab ea. idō neceſſariū fuit tales leges ſtatuere. Sꝫ p maiori hoꝝ declaratione dicit bē. Tho. i. ii. q. xcv. arti. i. ꝙ hoīm ineſt naturaliter q̄dam aptitudo ad virtutē. ſed ipa virtutꝭ pfectio

neceſſe eſt ꝙ adueniat homini ꝑ aliquã diſcipli/
nam. ſicut videm⁹ ꝙ ꝑ aliquã induſtriã ſubueni
tur homini in ſuis neceſſitatib⁹. puto in cibo ⁊ ve
ſtitu. quoꝝ initia quedã ſunt a natura. i. a ratiõe ⁊
manu. Nõ aũt eſt a natura cõplementũ ipſum. ſi
cut cetera aĩalia quib⁹ natura ſufficiẽter tegumẽ
tum ⁊ cibũ dedit. Ad hanc aũt diſciplinã nõ de fa/
cili hõ ſibi ſufficiens ē. Quia ꝑfectio virtutis cõ
ſiſtit precipue in retrahendo ſe ab inordinatis de/
lectationib⁹ ⁊ indebitis ad quas hoĩes ſunt pro/
ni. ⁊ maxime iuuenes qbus magis ē efficax et ne
ceſſaria diſciplina. Et iõ oportet ꝙ hmõi diſcipli
na ꝑ quã ad virtutẽ ꝑuenit̃ ab alio ſortiãtur. Et
quãtũ quidem ad illos iuuenes qui ſũt proni ad
virtutis act⁹. vel ex diſpoſitiõe nature. vel ex cõſue
tudine vel mag̃ ex diuino munere. ſufficit diſci/
plina paterna q̃ eſt ꝑ admonitiões. ſed qꝛ inueni
untur quidã proterui ⁊ ad vicia proni q̃ de facili
verbis moueri nõ pñt. Neceſſariũ fuit vt per vim
⁊ metũ cohiberẽtur a malo. vt ſaltẽ ſic a malis de/
ſiſtentes. et alijs quietã vitã redderent. ⁊ ipi tan/
dem ꝑ hmõi aſſuetudinẽ ad virtutẽ ꝑducerentur
⁊ volũtarie facerẽt que metu prius implebãt. ⁊ ſic
efficerent̃ virtuoſi. Hmõi aũt diſciplina cogens
metu pene ē diſciplina legũ. Vñ neceſſariuꝫ fuit
ad pacẽ hoĩm ⁊ virtutẽ acqrendã vt leges hũane
inſtituerẽtur. qꝛ ſicut dicit ꝑhus in. i. pollit. Si
cut hõ ſi ē virtuoſus eſt. optimũ aĩaliũ. Ita ſi ſit
ſeparatus a lege ⁊ iuſticia eſt peſſimũ aĩaliuꝫ oĩum
qꝛ hẽ mo arma rõis ad expellendas ꝯcupiſcentias
⁊ ſeuicias hꝫ que alia aĩalia nõ hñt. Et ſi arguat̃
ꝙ melior ē iuſticia aĩata q̃ inaĩata. ſed iudex ē
iuſticia aĩata. Dicit. n. phs. v. ethi. ꝙ ad iudiceꝫ
confugiũt hoĩes ſicut ad iuſticiã aĩatam. Lex au
tem ē quaſi iuſticia inaĩata. ergo videt̃ ꝙ melius
fuiſſet vt executio iuſticie cõmitteretur arbitrio
iudicũ q̃ ꝙ lex aliqua ederetur. Rñdet Tho. vbi
ſupra ꝙ ſm phm in. i. rhetoricoꝝ. melius ē oĩa
ordinari lege q̃ dimitti arbitrio iudicũ. ⁊ hoc ꝓ/
pter tria Primo qꝛ facilius ē reperire paucos ſapi
entes q̃ ſufficiũt ad rectas leges ꝯdendas q̃ mul
tos qui requirẽtur ad recte iudicandũ de ſinglis
Scđo qꝛ illi qui leges ponũt multo tꝑe ꝯſiderãt
quid lege ferendũ ſit. Sꝫ iudicia de ſingularibus
factis fiũt ex caſib⁹ ſubito ortis. facili⁹ aũt ex mul
tis ꝯſideratis põt homo videre quid rectum ſit.
q̃ ex vno ſolo facto. Tertio qꝛ legiſlatores iudicãt
in vniuerſali ⁊ de futuris. Sꝫ hoĩes iudicijs pſi
dentes iudicant ad que afficiũtur odio vel amore
aut cupiditate. et ſic eoruꝫ depravatur iudicium.
Quia igit̃ iuſticia aĩata iudicis nõ in mltis in/
uenitur. ⁊ qꝛ flexibilis ē. iõ neceſſariũ fuit in qui/
buſcũq3 eſt poſſibile lege determiare qđ iudican/
dũ ſit. ⁊ pauciſſima arbitrio hoĩm relinquere.

De qualitate ſeu §. III

deſcriptione legis hũane Iſi. in li. ethi. ſic deſcri/
bit. Erit aũt lex honeſta. iuſta. poſſibilis ſm natu
ram ſm ꝯſuetudinẽ patrie. loco tꝑiq3 cõueniens
neceſſaria. vtilis. manifeſta q3 ne aliquid ꝑ obſcu
ritatem in captiõe ꝯtineat nullo priuato cõmodo
ſed ꝓ cõmuni ciuiũ vtilitateꝫ conſcripta. diſ. iiij.
erit. Que quidẽ deſcriptio nõ videtur bona. Naꝫ
etiã Iſido. di. i. ca. ꝯſuetudo ponens qualitatẽ le/
gis dicit. Lex erit oĩe quod rõe ꝯſtiterit. dũtaxat
ꝙ religioni congruat quod diſcipline ꝯueniat ꝙ
ſaluti proficiat. Aut ḡ iſta ē diminuta deſcriptio.
que ponit tm̃ tres ꝯditiones legis. Aut illa ſuper
flua q̃ ponit. xi. conditiões leg̃. Sꝫ rñſio ē ꝙ vtra
q3 bona eſt ⁊ tñ iſta ſcđa breuior ꝯtinens que ſũt
neceſſaria legi. que tñ oẽs cõtinent̃ implicite ſeu
reducuntur ad illas tres ꝯditiões poſitas in ſcđa
deſcriptiõe. Hoc aũt ſic declarat. b. Tho. i. ij. q.
xcv. arti. iij. Uniuſcuiuſq3 rei que eſt propter ali/
quẽ finẽ. neceſſe ē ꝙ forma determiẽtur ſm ꝓpor/
tionẽ ad finẽ. ſicut forma ſerre talis dꝫ ẽẽ qualis
cõuenit ſectioni. vt ptꝫ in. ij. phiſi. Quelibet etiã
res recta ⁊ mẽſurata opꝫ ꝙ hẽat formã ꝓportio/
nalem ſeu regule et menſure. Lex autem humana
vtrunq3 hꝫ. qꝛ et ē aliqđ ordinatũ ad finẽ. ⁊ ē que
dam regula et mẽſura recta et mẽſurata quadaꝫ
regula ſupiori. Que quidẽ regula ſupior eſt du/
plex. ſ. lex diuina et lex nature. Finis autẽ hũane
legis ē vtilitas hoĩm. ſicut etiã dicit iuriſperitus.
Et iõ Iſido. in deſcriptiõe ſcđa legis tria poſuit.
ſcꝫ ꝙ religioni ꝯgruat in quãtũ. ſ. eſt ꝓportionata
legi diuine. Qđ diſcipline cõueniat in quãtũ. ſ. eſt
ꝓportionata legi nature. Qđ vtilitati ꝓficiat in qñ
tũ. ſ. ē ꝓportionata vtilitati hũane. ⁊ ad iſta tria
oĩes alie ꝯditiones que poſtea in illa prima po
nũtur. reducũtur. Nã ꝙ dr̃ honeſta refert̃ ad hoc
ꝙ congruat religioni. Qđ aũt ſubdit̃ iuſta. poſ/
ſibilis ſm naturã et cõſuetudinẽ patrie. loco. tꝑi
q3 cõueniens refert̃ ad hoc ꝙ ꝯueniat diſcipline.
Attendit̃. n. diſciplina primo quãtũ ad ordinem
rõis qui importat̃ in eo qđ dicit̃ iuſta. Scđo quã
tum ad facultatẽ agentiuꝫ. debet. n. eẽ diſciplina
cõueniens vnicuiq3 ſm ſuã poſſibilitatẽ. et iõ di/
citur poſſibilis. Obſeruata etiã poſſibilitate na/
ture. et iõ dicit̃ ſm naturã. Non. n. eadẽ imponẽ
da ſunt pueris que imponuntur viris perfectis.
Et ſm hũanã cõſuetudinẽ. Nõ. n. põt homo ſol⁹
viuere in ſocietate alijs morẽ non gerens. Ter/
tio mõ quãtũ ad debitas circumſtantias. iõ dicit
tꝑi locoq3 cõueniens. qđ aũt ſubditur neceſſaria
vtilis ⁊c refert̃ ad hoc ꝙ ꝓficiat ſaluti vt neceſſi/
tas referatur ad remotionem mali. Utilitas vero
ad cõſecutionẽ bonoꝝ. Manifeſtatio vero ꝑtinet
ad cauendũ nocumentũ. quod poſſet ꝓuenire ex
ipa lege. ſi eſſet obſcura. Et vt dictũ eſt lex ordia/
tur ad bonũ cõmune. Iõ et hoc ponit̃ in hac de/
ſcriptione dũ dicitur. Nullo priuata cõmodo ⁊c

Ex iſta deſcriptione poſſet rñderi ad ea que obij‑
cerentur in cōtrariū. hec tho. que refert Archidi.
ſup ca. erit aūt. di. iiij. Glo. aūt dicti ca. ſic ex‑
ponit. Honeſta dꝫ eſſe lex. q2 iñ iure nō tam atte‑
ditur iuſticia q̄ꝫ honeſtas. vt. xxv. q. ij. porro. Ad
dit Archidi. hic i roſa. Honeſtas dicit̄ q̄ſi hono‑
ris ſtatū conſeruās. Un̄ honeſtū eſt quod ſua vi
trahit ⁊ dignitate allicit vt dicit Tullius. Et hec
eſt virt⁹ cōtraria turpitudini ⁊ mater cōdecentie.
Dicit̄ etiā honeſtas aliq̄ñ cōpoſitio ⁊ apparatus
diuitiarū. ſcḋm illud Eccle. xi. Paupras et hone‑
ſtas adeo ſunt iuſta. Aliter. n. nō eſſet ius niſi eēt
iuſtum. vt di. i. ius generale. Et Aug. dicit ꝙ lex
ſi nō eſt iuſta nō eſt lex. Poſſibilis. q2 ſi ex impoſſi‑
bilitate legis homo eā tranſgrederet̄. q2. ſ. ſerua‑
re nō poſſet tranſgreſſio ei nō imputaret̄. vt. xv. q.
i. non eſt. ⁊. xxiij. q. iiij. nabuchodonoſor. Scḋum
naturā. i. ſcḋm naturalē rōem. q2 ſi cōtraria eēt rati
oni nō eſſet lex. Uel ſcḋm naturā. i. cōuenientiam
pſonarū quibꝫ datur. vel ſcḋm naturā. ſ. negocioꝝ
de quibꝫ agit̄. Scḋm cōſuetudinē. q2 ſi eſt cōtra
conſuetudinē inhabitantiū p cōtrariā conſuetu‑
dinē derogatur. vt di. iiij. §. leges. Item q2 ⁊ cō‑
ſuetudo legē interp̄tatur. extra de ver. ſig. Abba
te. Loco. q2 in aliq̄bus locis aliqua ſtatuūtur q̄
alibi nō reciperent̄. vt di. xxxi. aliter. vbi oñditur
lex continētie impoſita in ſacris conſtitutis in ec
cleſia occidentali nō eſſe poſitā in ecclīa orientali
quo. ſ. ad vſum matrimonij contracti. Tempori
conueniens. Omnia. n. debent cōuenire t̄pibus
ſuis. vt. xxiij. q. iiij. ſi eccleſia. Multa. n. fuerūt ſta
tuta rigoroſa t̄pibus antiquis. q̄ñ hoīes deuotio
res erant ⁊ fortiores. que modernis t̄pibus pa‑
lia iura vel cōſuetudines ſunt immutata. Unde
dicit̄ di. xxxiiij. fraternitatis. Defectus nr̄i t̄pis
quibus nō ſolū merita ſed et corpa defecerūt. nō
patitur diſtinctionis illius manere cenſurā. Ne
ceſſaria non niſi inſtante neceſſitate ius ſtatui de
bet. vt. xix. di. regule. Sed intellige non de neceſ‑
ſitate abſoluta ſed de neceſſitate cōgruentie. qua
ſcꝫ aliquid meli⁹ fit. Manifeſta. ne in captione
ne. ſ. aliquis vicioſe poſſit eā interp̄tari. vel ne ali
cui pateatur laqueus p eā. cū. ſ. non clare loquit̄.
Hec Jo. ā. ⁊ mouet glo. queſtionē ſup. c. in iſtis
di. iiij. Quid cū papa vult condere canonem ⁊
epiſcopi cōtradicūt dicentes. Iſte canon nō con
uenit cōſuetudini regionis nr̄e. Cuius ſnīe poti
us ſtabitur pape vel oīm ep̄orū. Uidetur ꝙ po
tius ep̄orum. q2 orbis maior eſt vrbe. di. xciij. legi
mus. argumentū ꝙ ſnīa pape preualet. vt. xxxv.
q. ix. veniam. Nam ⁊ error principis ius facit. ff.
de ſuppel. lega. l. iij. Jo. Intelligendū tñ de tali
errore qui non ſit contra legē diuinā vel natura‑
lem. Et dicit Archi. ſup dicto ca. erit in p2i. ꝙ iſte
ꝯditiones legis intelligēde ſunt de legibꝫ cōmu
nibus. in q̄bus hec oīa conſiderāda ſunt. Uel fo2
te hec omnia intelliguntur negatiue vt. ſ. leges nō
ferantur cōtra honeſtatē vel iuſticiā. ⁊ ſic de alijs
Uel intelligitur qḋ hic dicit̄. Collectiue. ſ. in cō‑
dendis legibꝫ hec ſunt ꝯſiderāda. ſed nō in quali
bet eaꝝ. Item Archidi. ſup ca. conſuetudo di.
i. exponendo ſcḋaꝫ deſcriptionē legis ſupra poſi
tam ſic ait. Lex erit. i. pro lege ſeruandū ⁊ vigorē
legis habebit omē. i. aliquod de omni. vl̄ omē nō
genere ſubſtantie ſed equiualentie dūmodo cō
tineat quod ſequit̄. qḋ ratione. ſ. nō ſcriptura tm̄
Quod religioni hoc iō dicit. q2 ſatis dictaret ra‑
tio hūana ꝙ quis poſſet pecuniā fenebrem exer‑
cere. ſed q2 hoc contrariū eſt diſcipline ⁊ ſaluti. iō
non eſt ius. nec loco iuris pōt hr̄i. Et eſt ar. con‑
tra leges pmittētes vſuras. ſ. ꝙ ñ ſunt leges. Itē
ſatis dictaret hūana ratio poſſe vti azimis iude
orum vel idoloticis. Sed q2 hoc ē contrariū reli‑
gioni. iō nō poteſt de iure fieri. xxviij. q. i. Omes
xxxiij. q. iiij. ſicut ſancim⁹. Quod videt̄ intelligē‑
dum q̄ñ hoc fieret. vt q2 in lege veteri mandatū
quo ad p2imū vel in venerationē idoli. quo ad
ſcḋm exemplū. Uel ita vt ſcandalum ſequeret̄ q̄
ad vtrūq;. Itē ſatis pſuaderet ratio hūana ꝙ q̄s
poſſet vti ſua vxore in ſacro ordine. vel ꝙ poſſet
contrahere cū cōmatre vel affini. Sed q2 cōtrari‑
um eſt diſcipline ⁊ religioni non pōt fieri de iu‑
re. Et diffinit Hugo de ſancto victore ſic diſcipli
nam. Diſciplina eſt bona ⁊ honeſta conuerſatio
cui parū eſt non malū facere. ſ etiā ſtudet in his
que bn̄ agit irrep̄henſibilis apparere. Scḋm aūt
Aug. ⁊ Papiam diſciplina dicit̄ quarūcūq; re‑
rum ſcientia. Deriuatur aūt a diſcendo.

De lege hūana .§. IIII.

ꝙ deriuat̄ a rōe naturali ⁊ p2hibet vicia. ſed ñ oīa
Imperat actus virtutū ſed nō oēs. Et p decla
ratione p2imi dicit. b. tho. i. ſcḋe. q. xcv. arti. ij. ꝙ
lex in quātū habet de iuſticia in tantū hꝫ de virtu
te legis. In rebꝫ aūt hūanis dicit̄ aliq̄d eē iuſtū
ex eo ꝙ eſt rectū ſcḋm regulā rōis. Rationis autē
prima regula eſt lex nature. vt ſupra dictum eſt.
Omnis igit̄ lex hūanit⁹ poſita in tantū hꝫ de le
gis rōe in q̄ntū a lege nature deriuat̄. Non tñ de
riuatur lex hūana a lege naturali. vt ꝯcluſiōes ex
principijs demonſtratiue pducunt̄. Hoc. n. mo
do deriuant̄ p̄cepta decalogi a lege nature. ſicut
ex hoc ꝙ dicit lex naturalis nemini fienda iniu‑
ria. ſequit̄ de neceſſitate nō eſſe occidendū. adul
terandū. furandū ⁊ hmōi. Et quaſi etiā iſto mo‑
do ius gentiū deriuat̄ a lege nature. ſed deriuat̄
lex hūana a naturali. ſicut determīatiōes ꝑticu
lares quorūdā generaliū. ſicut etiā forme cōmu
nes in artibꝫ determinant̄ ad aliq̄d ſpeciale. ſicut
artifex formā cōem domus. neceſſe eſt ꝙ determi
net ad hanc vel illā figurā domus. Dictat lex na
turalis malefactorē puniri. ſed ponit lex hūana

modum determinatum punitionis. ⁊ ſic de aliis
Uñ ⁊ Tullius dicit in ſua rhetorica ꝙ res a na⸗
tura ꝑfectas ⁊ a ꝯſuetudine approbatas legũ me
tus ⁊ religio ſanxit. Dicit aũt iuriſperit⁹ ꝙ non
omniũ que lege ſtatuta ſunt ꝓt ratio aſſignari.
non qꝛ leges oẽs nõ ꝓcedant a rõe ſi iuſte ſunt.
ſed qꝛ nimis eſſet difficile ⁊ prolixuȝ. ſed vt dicit
phs in .v. ethi. In talibꝰ oportet attendere experto
rum vel ſenioꝝ vel prudentiũ in demonſtrabili⸗
bus enunciationibꝰ ⁊ opinionibꝰ nõ minus ꝙ̃
demonſtrationibꝰ. Quantũ ad ſcðm ſciendũ
ꝙ lex ponit̃ in cõmuni. Rõ hui⁹ eſt ſm .b. Tho.
prima ſcðe .q. xcvi. arti. i. Quia vnũquodqȝ qð ē
ꝓpter finẽ neceſſe eſt ꝙ ſit fini ꝓportionatũ. Finis
aũt legis eſt bonũ cõmune. Sic. n. dicit Iſido. ſu
pra in deſcriptiõe legis. ſ. ꝙ lex nullo priuato cõ
modo. ſed pro cõi vtilitate ciuiũ dȝ eſſe cõſcripta
di. iiij. erit. Uñ oportet leges hũanas eẽ ꝓportio⸗
natas ad bonũ cõmune. bonuȝ aũt cõe conſtat ex
multis. ⁊ iõ oportet ꝙ lex ad multa reſpiciat ſm
ꝑſonas ⁊ ſm tpa ⁊ ſm negocia. Conſtituitur. n.
cõitas ⁊ ciuitas ex multis ꝑſonis. ⁊ ei⁹ bonum ꝑ
multiplices actiões ꝓcurat̃. nec ad hoc ſolum ꝙ
modico tpe duret. ſed ꝙ omni tpe ꝑſeueret ꝑ ciui
um ſucceſſionẽ. vt Aug. dicit i. ij. de ciui. dei. No
tandũ tñ ꝙ phs in .v. ethi. ponit tres ꝑtes iuſti⸗
cie localis qð eſt ius poſitiuũ. Sunt. n. quedam
que ſimplr in cõi ponunt̃. et hec ſunt leges cõmu
nes. Et q̃ntũ ad hoc dicit ꝙ legale eſt qð ex prin
cipio quidẽ nihil differt. vt ſic ſit vl̓ aliter q̃ñ au
tem ponit̃ differt. puta ꝙ captiui ſtatuto ꝑcio re
dimantur. Quedã vero ſunt quãtũ ad aliq̃d cõ
munia ⁊ quãtũ ad aliq̃d ꝑticularia q̃ſi leges pri
uatorum. qꝛ reſpiciũt ſinglares ꝑſonas. ſed ꝑtãs
earũ extendit̃ ad multa negocia. ⁊ quãtũ ad hoc
dicit quicũqȝ in ſingularibꝰ lege ponunt̃. Dicũ
tur etiã quedã legalia non qꝛ ſint leges. ſed ꝓpter
applicationẽ legũ cõium ad ꝑticularia facta aliq̃
ſicut ſunt ſniẽ que ꝑ iure hñtur. et quantum ad
hoc dicit phs ⁊ ſententialia. Quãtũ ad tertiuȝ
ſcȝ ꝙ lex hũana ꝓhibet vicia ſed non oĩa. declarat
be. tho. i. ij. q. xcvi. arti. ij. ſic. Cum lex ſit q̃daȝ mẽ⸗
ſura hũanorũ actuũ. ⁊ diuerſa diuerſis menſu⸗
rentur ſm ꝯuenientiã eoꝝ. oportet ꝙ leges impo⸗
nantur hoibus ſm eoꝝ conditionẽ. qꝛ lex ſm Iſi
dorũ dȝ eſſe poſſibilis ⁊ ſm patrie ꝯſuetudinem.
Poteſtas aũt opandi ſeu facultas ex interiori ha⸗
bitu ⁊ diſpoſitiõe ꝓcedit. Nõ. n. idẽ eſt poſſibile
non hñti habitũ virtutis ⁊ virtuoſo. Sicut non
eſt idẽ poſſibile puero ⁊ viro ꝑfecto. ⁊ ꝓpter hoc
nõ ponitur eadẽ lex pueris que ⁊ adultis. Mul
ta eñi ꝑmittũtur in pueris que in adultis puni⸗
untur in lege vel vituperant̃. Et ſilr multa ſunt
ꝑmittenda hoibus nõ ꝑfectis virtute q̃ non eẽnt
toleranda in hoibus virtuoſis. Lex aũt humana
imponit̃ multitudini hoim in qua maior ps ē ho
minũ imꝑfectoꝝ virtute. Et iõ lege hũana nõ ꝓ
hibentur oĩa vicia a quibꝰ virtuoſi abſtinẽt. ſed
ſolũ grauiora a q̃bus poſſibile eſt maiorẽ ꝑtem
multitudinis abſtinere. ⁊ precipue q̃ ſunt in no
cumentũ alioꝝ ſine quoꝝ ꝓhibitiõe ſocietas hu
mana ꝯſeruari nõ poſſet. ſicut ꝓhibet homicidia
furta adulteria ⁊ hmõi. Uñ ⁊ ſignãter Iſido. di⸗
cit di. iiij. Facte ſunt aũt leges vt eaꝝ metu hũa⸗
na coerceatur audacia. Audacia eñi pertinere vi
detur ad inuaſionẽ alioꝝ. Uñ ꝑtinet ꝑcipue ad
illa peccata ꝑ que infert̃ iniuria ꝓximis. q̃ vi⸗
cia lege prohibent̃. Et q̃uis intentio legiſlatoris
ſit hoies ꝑ eam facere virtuoſos. nõ tñ hoc inten
dit ſubito facere ſ; gradatim. ⁊ iõ nõ ſtatim mul
titudini imꝑfectorum imponit ea que ſunt vir⸗
tuoſoruȝ. vt. ſ. ab oĩbus malis ſe abſtineant. alio⸗
quin imꝑfecti hmõi ꝓcepta ferre nõ valentes
in deteriora mala prorumperent. Uñ dñe dixit
Mat. ix. Neqȝ vinũ nouũ. i. precepta ꝑfecte vite
mittitur in vtres veteres. i. in hoies imꝑfectos
alioquin rũpuntur vtres ⁊ vinũ effundit̃. i. ꝓce⸗
pta ꝯtemnunt̃. et hoies imꝑfecti ꝑ cõtemptu ad
peiora dilabunt̃. Quantũ ad quartũ. ſ. ꝙ lex
nõ precipit oẽs actus virtutũ ſic declarat be. tho.
vbi ſupra arti. iij. Species virtutũ diſtinguũtur
ſm obiecta. omnia aũt obiecta virtutũ referri pñt
vel ad bonũ priuatũ alicui⁹ ꝑſone. vel ad bonũ cõ
mune multitudinis. ſicut ea q̃ ſunt fortitudinis
põt homo exequi. vel ꝓpter ꝯſeruationẽ ciuitatis
vel ad ꝯſeruãdũ ius amici ſui. ⁊ ſilr in aliis. Lex
aũt deducitur ad bonũ cõmune. ⁊ iõ nulla virtus
eſt. de cui⁹ actibꝰ lex precipe nõ poſſit. Non tñ de
oĩbus actibꝰ oim virtutũ lex precipit hũana. ſed
ſolũ de illis qui ſunt ordinabiles ad bonũ cõmu
ne immediate vel mediate. ſicut cum aliqua ordi
nantur a legiſlatore ꝑtinentia ad bonaȝ diſcipli⸗
nam qua ciues informant̃. vt bonũ cõe iuſticie ⁊
pacis ꝯſeruet̃. Sicut g̃ lex hũana non prohibet
ſm obligationẽ ꝓcepti oẽs actus vicioſos. ita eti
am nõ ꝓcipit oẽs actus virtuoſos. Sed ſicut ꝓ⸗
hibet lex aliq̃s actus ſingulorum viciorum. ita et
precipit aliquos act⁹ ſingulariũ virtutũ. Notan
dũ etiã ꝙ cuȝ actus virtutis dicatur dupliciter
Uno mõ materialiter. i. facere actus fortitudinis
iuſticie et hmõi. ⁊ ſi nõ ex habitu. et ſic lex ꝓcipit
aliquos act⁹ virtutũ. Alio mõ formaliter. i. opa⸗
ri virtuoſa. eo mõ q̃ virtuoſus opat̃. ⁊ tal act⁹ ꝓ
cedit ad habitũ virtutis. nec cadit ſub ꝓcepto legi

Quod oẽs ſubiici .ſ. v

untur legi humane. hoc ſic declarat .b. tho. i. ij. q.
xcvi. arti. v. Lex de ſui rõe hȝ duo. ſ. qꝛ eſt regula
humanorũ actuũ. Scðo ꝙ hȝ vim coactiuam.
Dupliciter g̃ põt aliq̃s eſſe legi ſubiectus. Uno
mõ ſicut regulatũ regule. Et hoc mõ omnes qui
ſubdunt̃ ꝑtati ſubiiciũtur legi quã fecit poteſtas

Capitulū Vnicum.

Q aūt aliq̄s nō ſubijciat̄ ptāti pōt ꝯtingi dupl'r.
Vno mō q2 ſunt ſimpliciter abſoluti ab ei⁹ ſub-
iectione. vñ illi qui ſūt de vna ciuitate vel regno
nō ſubdūtur legib⁹ principis alteri⁹ ciuitatꝫ vel
regni ſicut nec dn̄s ei⁹. Alio mō ſm q̄ regit̄ alia
lege ſupiori. puta ſi aliq̄s ſit ſubiect⁹ proconſuli.
regulari dꝫ eius mādatis. nō in hīs q̄ diſpenſan
tur ab impatore. quātū. n. ad illa ñ aſtringimur
mādato inferioris cū ſupiori mādato dirigat̄. Et
ſm hoc ꝯtingit q̄ aliq̄s ſimpl'r ſubiectus legi ſm
aliqua legi nō aſtringat̄ ſm q̄ regit̄ aliqua lege
ſupiori. ⁊ ad hoc facit q̄d dicit Aug. Sicut in po
teſtatib⁹ hūane ſocietatis ad obediendum maior
minori recte preponit̄, ita de⁹ oībus di. viij. q̄ con
tra mores. Alio mō dicit̄ aliq̄s ſubijci legi ſicut
coactū cogenti. Et hoc mō hoīes virtuoſi nō ſub
ijciuntur legi ſed ſolū mali. Qō. n. eſt coactūꝫ et
violentū eſt ꝯtrariū voluntati. volūtas aūt bono
rum ꝯſonat legi a qua volūtas maloꝝ diſcordat.
Et ſm hoc boni nō ſunt ſub lege ſed tm̄ mali. Et
ſic intelligitur illud apl'i. i. ad Thimo. i. lex iuſto
poſita nō eſt ſed impijs ⁊c. q2. ſ. nō ſunt iuſti ſub
diti legi per modū coactiōis. q2 volūtarie obediūt
Nec ob. q̄d dicit̄. xix. q. ij. due ſunt leges. ſ. q̄ qui
lege priuata. i. ſpūſſancti ducit̄. nulla rō exigit vt
abſtringatur lege publica, i. hūana. Nā lex ſpūſſ.
eſt ſup oī lege hūanitus poſita. ⁊ iō viri ſpūales
ſm hoc q̄ ducunt̄ lege ſpūſſancti nō ſubdunt̄ le-
gi hūane. q̄ntum ad ea que ſunt ꝯtraria ductiōi
ſpūſſancti. Sꝫ tm̄ hoc ipm eſt de ductu ſpūſſancti
q̄ viri ſpūales ſubijciant̄ legib⁹ hūanis ſm illud
i. Petri. ij. Subiecti eſtote oī hūane creature p-
pter deū. Hinc ⁊ Amb. Magnū quidē eſt ⁊ ſpe
ciale documentū q̄ xp̄iani viri poteſtatib⁹ ſubli
miorib⁹ docentur debere eſſe ſubiecti ne q̄s ꝯ-
ſtitutionē terreni regis putet eſſe ſoluendā. Si
eñi cenſum fili⁹ dei ſoluit, quis tu tantus es qui
nō putas eſſe ſoluendū. ⁊ apl's ait. Oīs aīa po-
teſtatibus ſublimiorib⁹ ſubdita ſit. xi. q. i. Ma-
gnum. Qd aūt dicit iuriſperit⁹ q̄ princeps ſolu
tus eſt legib⁹ ſuis. nō vult dicere q̄ nō debeat eaſ
ſeruare. ſed q2 nō eſt ſubdit⁹ q̄ntū ad vim coacti-
uam. Nullus. n. cogit̄ a ſeipo. Nō. n. hꝫ lex vim
coactiuā niſi ex principis ptāte. ⁊ ſic dr̄ princeps
ſolut⁹ lege. q2 ſi tranſgredit̄ nullus in eū pōt fer
re ſniam ꝯdemnatiōis. vñ Hiero. ſup illud. Ti
bi ſoli peccaui. Rex. n. erat ⁊ aliū nō timebat. de
pe. di. iij. totā. ſ. qui poſſet eū punire de adulterio
⁊ iō dixit. Tibi ſoli peccaui. q. d. dicat. tu ſolus hēs
me punire. Sed inq̄ntū lex hꝫ vim directiuam.
princeps eſt ſubditus legi ſue ꝓpria. ſ. voluntate
⁊ dꝫ ſeruare. vñ extra de ꝯſti. cū omēs dicit̄. Quo
q̄s iure in alio ferat̄ ipſe eodē vti dꝫ. Et ſapientis
dicit autoritas. Patere legē quā tu ipſe tuleris.
⁊ Iſido. etiā dicit iuſtū eē principem obtempe-
rare legibus ſuis. Tūc. n. exrimet ſua iura ab a-
lijs ſeruanda q̄n ipſe prim⁹ reuerētiam prebꝫ di.
x. In palea. Et dn̄s ieſus improperat̄ eis q̄ im-
ponūt alijs onera grauia ⁊ importabilia ⁊ digito
ſuo nolūt ea mouere mat. xxiij. Vñ q̄ntū ad dei
iudiciū princeps nō eſt ſolut⁹ legib⁹ quātum ad
vim directiuā ei⁹. ſ3 dꝫ volūtari⁹ nō coact⁹ ſerua
re. Eſt ēt pꝛīceps ſupra legē inq̄ntū cū expediens
fuerit pōt eā mutare ⁊ i eo ꝓ loco ⁊ tp̄e diſpēſare.

Quō vel quādo .§. VI

liceat ſubditis legi preter verba leg̃ agere. ad de
clarationem h⁹ dicit. b. tho. i. ſcđe. q. xcvi. arti. vi.
Oīs lex ordinat̄ ad bonū cōe vt dictū ē. ⁊ in tātū
hꝫ vim ⁊ rōem legis. Scđm vero q̄ ab hoc defi-
cit non hꝫ virtutē obligādi. Vñ ⁊ iuriſperit⁹ di-
cit q̄ nulla iuris rō aut equitatis benignitas pa
titur. vt q̄ ſalubriter ꝓ vtilitate hoīm introducū-
tur ea nos duriori interpretatiōe ꝯtra ipſoꝝ cō
modū ꝑducam⁹ ad ſeueritatē. Contingit autē q̄
aliq̄d obſeruari cōi ſaluti eſt vtile vt in pluribꝰ.
quod tm̄ in aliq̄bus caſibus eſt nocumentū ma-
ximū. Quia igit̄ legiſlator non pōt oēs caſus ſin
gulares intueri ꝓponit legē ſm ea que vt in plu-
ribus accidūt ferens intentionē ſuā ad cōem vti
litatem. Vñ ſi emergat caſus in q̄ talis obſerua
tio legis ſit dānoſa nō ſalutifera. talis lex non eſt
ſeruanda. Sicut ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuat̄ lex
q̄ porte ſtent clauſe. hoc eſt vtile cōi ſaluti, vt in
pluribus. Si aūt ꝯtingat caſus q̄ hoſtes inſeq̄n
tur aliq̄s ciues ꝑ quos ciuitas ꝯſeruat̄. dānoſiſſi
mū eſſet ciuitati ſi porte eis nō apirētur. Et iō
in tali caſu eēnt eis porte aperiēde ꝯtra verba le-
gis vt ſeruaret̄ vtilitas cōis quā intendit legiſla
tor. Sed tm̄ hoc eſt ꝯſiderandū q̄ ſi obſeruatio le
gis ſm verba nō hꝫ ſubitū ꝑiculum cui oporteat
ſtatim occurri nō ꝑtinet ad quēlibet vt interpre-
tetur q̄d ſit vtile. ſ3 hoc ſolū ꝑtinet ad principes
q̄ ꝓpter hmōi caſus hn̄t autoritatē diſpenſandi
in legib⁹. Si vero ſit ſubitū ꝑiculū non patiens
tantā morā vt ad ſupiorē poſſit recurſus hr̄i. ipſa
neceſſitas diſpēſationē hꝫ annexā. q2 neceſſitas
non ſubdit̄ legi ſ3 tho. et tūc hꝫ locū q̄ ait Grati
anus. i. q. i. remiſſionē. §. ſed notandū. Neceſſitaſ
non hꝫ legē ſed ipſa ſibi facit legē. Nec obſtat q̄d
ait Aug. in li. de vera religione. In his tpib⁹ le-
gibus q̄uis hoīes iudicent de ipſis cū eaſ inſtitu
unt. tm̄ cū fuerint inſtitute ⁊ cōfirmate nō licebit
de ipſis iudicare ſed ſm ipſas di. iiij. in. iſtis. Vi-
det̄. n. q̄ ſi q̄s ꝑtermittat verba leg̃. dicens ſe in
tentionē legis ſeruare q̄ iudicet talis de lege. Ad
q̄d rn̄det Tho. q̄ ille q̄ in caſu neceſſitatis agit ꝑ
ter verba leg̃ nō iudicat de lege ſed de caſu ſingu
lari in q̄ videt verba legis nō eē ſeruāda. Vñ di
citur extra de reſcrip. cām. Verba in ſcriptis vl' le
gibus poſita debem⁹ ꝯformare equitati. etiā ſi ver
ba nō paterent̄. Itē ſi argnat̄ q2 ei⁹ eſt interp̄tari

legē cui⁹ ē ꝯdere vt dicit Grati .xi.q.i.ſic. n .§.ex bis oibꝫ.ſ; ſubditoꝝ legi nō ē cōdere legē. nec ſ; eoꝝ nō ē interꝑtari intētiōeʒ legiſlatoꝛꝭ ſ; ſꝫm v̾ba agere. Hn̄.tho.ꝙ ille q̄ ſequit̄ intētionē legiſlatoꝛis nō interꝑtat̄ legē ſimpl'r ſ; in cāu in q̄ maifeſtuʒ eſt ꝑ euidētiā nocumēti legiſlatoꝛē aliud intēdiſſe.ſi.n.dubiū ſit dʒ vel ſꝫm verba legꝭ agere vl' ſuperioꝛes ꝯſulere.vn̄ gre.dicit ꝙ hūane aures taliaverba iudicāt q̄lia foꝛis ſonāt.ꝛ paulo p⁹. Uerba dn̄t defuiſſe itēnōi ſi itētio verbiſ.xij.q.v.hūane.vbi dic̄ glo.oꝛ.ꝙ poti⁹ ē ꝯſiderāda mēs alic⁹ in loquēdo q̄; verba. Un̄ ꝛ extra de ver.ſig.dicit Hilarius. Intelligētia doctoꝝ ex cāis ē aſſumēda dicēdi.q2 nō ſmoni res ſ; rei ē ſermo ſubiect⁹. Sʒ h̄ eſt vꝝ dicit glo.cū ꝯſtat de intellectu legꝭ alꝭ i dubijs nō ē a v̾bis recedēdū.ff.de le .iij.nō aliter.ꝛ ſic ꝯcoꝛ.glo.cū tho. Itē q̄;uis ſapiētes nouerit intētionē ſuā verbis explicare ꝛ ꝯditoꝛes legū fuerit ſapiētes.tn̄ nulli⁹ ſapiā tāta ē vt poſſit cēs caſus excogitare.ꝛ iō nō pt̄ ſufficiēter per verba ſua i lege exprimere ea q̄ ꝯueniūt ad fineʒ intētū.ꝛ ſi poſſit legiſlatoꝛ oēs cāus ꝯſiderare.nō opteret ꝙ oēs exprimereʒ ꝑpt̄ ꝯfuſionē vitandā ſ; legē ferre dʒ ſꝫm ea q̄ eueniūt.vt in pluribꝫ tho.

De interpretati .§.VII

one legꝭ nota ꝙ glo. ſup.§.ex his oibꝫ.xi.q.i.poīt q̄druplicē interꝑtationē legis.nā quedaʒ interꝑtatio ē ꝓbabil' ſ; nō nccīa vt ingrī ꝛ docto.interꝑtant̄ leges.C.de pfeſ.q̄ in vrbe ꝯſtantinopolitana.l.vnica.quedā ē nccīa ſ; nō gn̄alis vt iudicꝭ ff.de le.l.nā vt ait. Sʒ nō pōt interꝑtari ſniaʒ ſuam niſi i'ſit' preſes ꝓuincie.ff.de appel.l.ab executore.q̄nq; etiā legat⁹ interpretat̄ reſcriptū pape.extra de ſequeſtra.ad hec. Quedā interꝑtatio ē pbabilis.nccīa ꝛ gn̄alis ſ; nō in ſcriptis redigēda vt ꝯſuetudinis.ff.de le.l.ſi de interꝑtatione .et extra de ver.ſig.abbate. Quedā ē ꝓbabilis.nccīa ꝛ in ſcriptis redigēda vt p̄ncipis.C.de le.l.i.addit archi.in glo. Dicūt quidā ꝛ foꝛte nō male ꝙ nō licet inferioꝛibꝫ iudicibuſ interꝑtari inter ius ſcriptū ꝛ equitatē.imo h̄ ſolis principibus licet.C.de le.ꝛ conſti.l.vl. Sciendū eſt tn̄ ꝙ in cāis quaſ corā ſe hn̄t iferioꝛes iudices hn̄ pōt quātū ad iuſ litigatoꝛis ꝑtinet ſup iuribꝫ ꝛ interrogatōibꝫ inter ius ꝛ equitatē interꝑtari. Ita nota. Inno.extra de appel.cū ſpeciali. Sʒ q̄d ſi ſup arbitrio ꝓlato oꝛit̄ dubitatio.nunq̄d arbiter poterit interꝑtari dic ꝙ arbit̄ nō pt̄ interꝑtari ſiue declarare ſeu determiare p⁹ ſniaʒ ab eo latā ſꝫm ea que notant̄ de ap.ab executoꝛe.extra de arbi.cum olim.

De mutatōe le .§.VIII

gū ſi mutari lex hūana poſſit ꝛ q̄n̄. Et de h̄ dicit augu.in.i.de libe.arbi. Lex tꝑalis q̄;uis iuſta ſit mutari tn̄ ꝑ tꝑa iuſte pōt. Pro cui⁹ declaratione dicit.b.tho.i.ij.q.xcvij.arti.i. Lex hūana ē q̄ddaʒ dictū rōis q̄ dirigunt̄ act⁹ hūani.ꝛ ſꝫm h̄ duplex pōt ē cā ꝙ lex hūana iuſte mutet̄. Una quidē ex ꝑte rōis.alia vero ex ꝑte hoīm q̄ꝝ act⁹ lege regulātur. Ex ꝑte q̄dē rōis q2 hūane rōi naturale eſſe videt̄.vt gradatī ab impfecto ad pfectū veīat.vn̄ videm⁹ in ſciētijs ſpeculatiuis ꝙ q̄ p̄io philoſophati ſūt q̄dā impfecta tradiderūt.q̄ poſtmoduʒ per poſterioꝛes magꝭ ſūt pfecta. Ita etiā ē in opabilibꝫ. Nā primi q̄ intēderūt inuenire aliq̄d vtile cōitati hoīm.nō valētes oīa ex ſei pis ꝯſiderare inſtituerūt q̄dā impfecta in mltis deficiētia q̄ poſterioꝛes mutauerūt inſtituētes aliq̄ q̄ i paucioribus deficere poſſēt a cōi vtilitate. Ex ꝑte vo hoīʒ q̄ꝝ actus lege regulant̄ lex recte mutari pt̄ ꝑ mutationē ꝯditiōis hoīm.q̄bus ſꝫm diuerſas eoꝝ cōditiōes diuerſa expediūt.ſicut aug.ponit exēplū in.i.li.de libe.arbi.ꝙ ſi ppl's ſit moderat⁹ ꝛ grauiſſ cōiſq; vtilitatꝭ diligētiſſim⁹ cuſtos.recte lex ſerī qua ſibi liceat magiſtrat⁹ creare p q̄s reſpublica adminiſtret̄. Poꝛro ſi paulatim ppl's deprauat⁹ hēat venale ſuffragiū ꝛ regimē flagitioſis ſceleratiſq; cōmittat̄.recte adimit̄ ptās tali pplo dādi honoꝛis ꝛ ad paucoꝝ bonoꝝ redit arbitrium. Et q̄;uis lex hūana deriuet̄ a lege naīali q̄ ē immutabil'.nō tn̄ ſeq̄tur ꝙ ipa lex hūana ēt ſit imutabilis. Et rō h⁹ ē.q2 lex natural' ē q̄dā pticipatio legꝭ eterne vt dictū ē ſup.iō immobil' perſeuerat.q̄d hʒ ex imobilitate diuie rōis inſtituētis naturaʒ. Sʒ rō hūana mutabil' eſt ꝛ ipfecta.lꝫ iō lex hūana ab ea ꝓcedēs ē mutabil'. Itē q2 lex natural' cōtinet q̄dā vl'ia p̄cepta q̄ ſp manēt.lex aūt ab hoīe poſita q̄dā p̄cepta pticularia ſꝫm diuerſos caſus q̄ emergūt. Itē ſicut iura ciuilia ſiue cōia ſiue municipalia mutata ſūt diuerſis tꝑibus. Ita et iura canonica.q̄d oſ̄dit grān⁹ ꝑ exēpluʒ circa electionē pōtificū. Dicit.n.di.lxiij.§.p⁹.c.vota. Pricipibꝫ ꝛ iꝑatoꝛibꝫ electiōes ſūmoꝝ pontificū atq; alioꝝ e'poꝝ.vt gre.ꝛ amb.referēdas vſus ꝛ cōſtitutio tradidit ꝓ ſciſmaticoꝝ ꝛ hereticoꝝ diſſenſionibꝫ q̄bus ecclīa dei nōnunq̄ ꝯcuſſa ꝑiclitabat̄. Repn̄tabat̄ ḡ electio catholicoꝝ principibꝫ vt eoꝝ auctē robozata nullus hereticoꝝ vel ſciſmaticoꝝ auderet ꝯtraire ꝛc.ꝛ i.§.ſe.ſubdit. Uꝝ q2 imꝑatoꝛes aliq̄n̄ modū ſuū ignoꝛātes nō i nūero ꝯſentientiū ſ; primi diſtribuentiū.imo exterminantiū eē voluerūt frequēter et in hereticoꝝ pſuaſiōe ꝓlapſi catholice mr̄is eccīe vnitatē impugnare conati ſūt.ſcōꝝ patrū inſtituta ꝯ eos ꝓdierunt vt ſe electiōi nō igererēt. Et q̄ſq̄s eoꝝ ſuffragio eccleſiā obtineret anathematꝭ vinclo innodaretur. Hic etiā ſcriptura diuia dicit ꝙ ezechias poſtq̄; diſſipauit excelſa vbi.ſ.idola colebant̄ ꝯfregit et ſerpentē eneū quē fecerat moiſes.q2 illū ſerpētē deꝰ fieri iuſſerat ne ſerpētina moꝛte ppl's interiret. Ille aūt ppl's iō venerari ꝛ colere cepat. Ideirco

deſtruxit iſte qđ deo iubẽte fecerat ille. ac p̃ h̃ ma
gna auctas ẽ in eccĩa hñda. vt ſi nõnulli ex p̃de-
ceſſoribꝫ ⁊ maioribꝫ fecerũt aliq̃ ſtatuta. ſ. q̃ p illo
tpe fuerũt ſine culpa ⁊ poſtea vertunt̃ in errorez
⁊ ſupſtitõez ſine aliq̃ tarditate ⁊ cũ magna aucte
deſtruẽda ſũt. hec grana. ⁊ dic̃ ibi glo. or. ꝙ ſucceſ
ſores dñt mutare facta iſtituta añceſſoꝝ ẽt bona
ſi viderit eẽ pnicioſa exẽplo. xij. q. i. videtes. ʒi. q. i.
c. i. ⁊ 95. di. bene in fi. extra de decimis ſuggeſtũ.

De mutatõe legũ. §. IX

qđ fieri nõ dʒ ſine cã multũ vtile l' nccĩa. vñ Ni
co pa. di. xij. Ridiculũ ẽ ⁊ ſatʒ abhõiabile dedecus
vt traditões q̃s a p̃ribꝫ accepim⁹ infringi patiamũ
Pro cui⁹ declaratõe dic̃ tho. ꝙ lex hũana in tãtũ
recte mutat̃. inq̃ntũ p ei⁹ mutatõem puidet̃ bõ-
no cõi. Hʒ aũt ip̃a legis mutatio q̃ntũ in ſe ẽ qđ
dã detrimẽtũ cõis ſalutis. q2 ad obſeruãtiã legũ
plimũ valʒ ꝯſuetudo. in tãtũ ꝙ ea q̃ ꝯtra oẽʒ cõ-
ſuetudinẽ fiũt. ẽt ſi ſint l' leuiora grauiora videant̃
Vñ q̃n mutat̃ lex vis ꝯſtitutiua legũ diminuit̃
inq̃ãtũ tollit̃ ꝯſuetudo. ⁊ iõ nũq̃ʒ dʒ lex mutari
niſi ex alia pte tm̃ recõpenſet̃ cõi ſaluti q̃ntum ex
iſta pte derogat̃. Qđ q̃dẽ ꝯtigit ex hoc ꝙ aliqua
maxĩa ⁊ euidẽtiſſima vtilitas ex nouo ſtatuto ꝓ-
uenit. l' ex eo ꝙ ẽ maxĩa necesſitas. eo ꝙ lex conſti
tuta aut grauamẽ aut iniq̃tatẽ ꝯtinet aut ei⁹ ob
ſeruatio ẽ plurimũ nociua. vñ dr̃ a iuriſpito ꝙ i
rebꝫ nouis ꝯſtituẽdis euidẽs dʒ eẽ vtilitas vt re
cedatur ab eo iure qđ diu equũ viſuʒ ẽ. Et cũ le
ges hñeant maximã virtutẽ ex ꝯſuetudine. vt ait
phs in. ij. politi. iõ nõ ſunt de facili mutande.

De iure gẽtiũ hoc. §. X

ius q̃d ſit ſeu quale. declarat Yſido. di. i. in decre
tis p ex̃epla. Dicit. n. Juſgentiũ ẽ ſediũ occupa
tio. glo. vacãtiũ q. ſ. occupãti ꝯceduntur. inſti d re.
di. §. fere. Alioq̃n ſi ꝓpria aucte caperet rẽ ſuã cadit
a iure ſuo. vt. ff. ꝙ met⁹ cã. extat. Et h̃ niſi forte a
homĩe nõ poſſet hr̃e p iudicẽ. vt. xxiij. q. i. c. i. Hoc
ẽt ꝯ tho. ita tñ ꝙ nõ inđ ſeq̃nt̃ ſcandalũ l' grana
mẽ alijs l' ſediũ occupatio. ſ. hoſtiliũ. qđ videt̃ in
telligendũ q̃n iuſtũ ẽ pliũ occupãtiũ. edificatio. ſ.
ad habitãdũ. mũitio. ſ. ꝯ hoſtꝫ. ſuitutes. ſuit⁹ dr̃ eẽ
de iure gẽtiũ. nõ ꝙ prio eã inuenerit cũ noe male
dictionẽ ſeruitutꝫ intulerit chanaã filio chã prop-
pter irriſionẽ in eũ factã ab ip̃o chã. cũ. ex ebrieta
te vidit eũ nudatũ iacere ĩ pudẽdiſ. h̃ q2 iuſgẽtiũ
eã approbauit. Cũ g̃ bellũ ẽ iuſtũ capt⁹ efficit̃ ſer
uus capiẽtis q̃ hʒ iuſtũ bellũ. Vñ ſuus dr̃ a ſer-
uãdo. q2 ſ. capt⁹ ſuabat̃ in vita ne occideret̃ h̃ ad
ſeruiendũ ſeruabat̃. ⁊ peccat q̃ ſic capt⁹. ſ. in bello
iuſto recedit a dño ſuo. Sʒ ſi bellũ ẽ iniuſtũ lici-
tũ ẽ fugere ſi põt. bella. ſ. iuſta. Captiuitates vt ſ.
q̃ capiunt̃ ſeruẽtur ad vitã. Poſtliminiũ eſt ius
q̃ reſtituit̃ alicui res quã ꝓpter captiuitatẽ amiſe

rat vt. xvi. q. iij. pxĩa. niſi ſint arma q̃ ñ reſtituũt̃.
q2 ea turpiter amiſit. vt. ff. e. l. ij. de veſtes ſꝫ lau.
Inducie. i. treuge. Hugo circa eas aũt determĩa
tur p ius canonicũ. vt extra de pa. ⁊ treug. p totũ
Legatoꝝ nõ violãdoꝝ. glo. Si q̃s legatũ añcorũ
vel hoſtiũ ĩpedit ſm canões excõicat̃ di. xciij. Si
q̃s. Scđm le. hoſtibꝫ tradit̃ vt ſit ſu⁹ illoꝝ vt. ff. đ
le. l. vl. cõnubia. ſ. inter hoĩes eiuſdẽ rit⁹ fidei. vt
xxviij. q. i. caue. Cõcludit Yſido. Hoc iuſgẽtium
appellat̃ q2 eo fere oẽs gẽtes vtũt̃. Et dic̃ h̃ Archi
di. ꝙ ex h̃ iure gẽtiũ fere oẽs ꝯtract⁹ introducti ſũt
ſcʒ emptiõis. vẽditõis. pmutatõis. ⁊ hmõi. Licet
aũt iuſgentiũ obligatões induxerit nõ tñ nomĩa
neq̃ʒ actiones. imo a iure ciuili poſtea inducto ꝓ
ceſſerunt. inſti. de acti. §. iſte quoq̃ʒ.

Lex canonica ẽ. §. XI.

lex eccĩe. ⁊ dr̃ canõ largo tñ vocabulo. Qđ aũt ſit
canõ dicit Yſi. in li. ethi. Canõ grece latĩe regula
nũcupat̃. Regula aũt dicta eo ꝙ recte ducit. nec
aliq̃n alioꝛſuʒ trahit. Alij dixerũt reglãm dictã ꝙ
bñ regat l' normã bñ viuẽdi p̃beat l' ꝙ diſtortum
prauũq̃ʒ corrigat di. iij. c. i. Et dic̃ ibi glo. ſũma-
ria ꝙ cõſtitutio eccĩaſtica appellat̃ varijs noĩbus
Aliq̃n dr̃ canõ. q̃nq̃ʒ decretũ. q̃nq̃ʒ decretalis. epl̃a
Canõ dr̃ qđ ſtatuit̃ in gñali cõcilio. Decretũ qđ
ſtatuit pa. de cõcilio cardinaliũ ſuoꝝ ad nulli⁹ cõ
ſultationẽ. Decretal' vo epl̃a quã ſtatuit pa. vel
ex ſe vel cũ ꝯcilio cardinaliũ. Itẽ inuenim⁹ alias
canoĩcas cõſtitutõis appellatões vt dogma mãda
tũ. interdictũ ⁊ ſanctio. Dogma ẽ in doctrĩa cõſi-
ſtens fidei xp̃iane. Mãdatũ in doctrĩa de moribꝫ
Interdictũ in q̃ nulla pena adijcit̃. Sanctio vbi
pena adijcit̃. tñ onũ aliq̃n ponit̃ p alio. xxv. q. ij.
ſi q̃s. Glo. ſup illud. nec aliq̃n alioꝛſuʒ trahit cõ
tra. ff. de re. iu. l. i. Regl̃a ẽ q̃ rẽ breuit̃ enarrat nõ
vt ex ea ius fiat. g̃ aliq̃n alioꝛſuʒ trahit. Rñ. Si
illud appellat̃ regl̃a in q̃ aliq̃d gñaliter ſtatuit̃ ſi-
ne ſuis exceptõibꝫ ſic trahit aliq̃n alioꝛſuʒ. ⁊ ſm
h̃ intelligit̃ regl̃a iducta. Si aũt ſumat̃ regl̃a ſꝫ
ꝙ icludit ſuas exceptões ſic nũq̃ʒ fallit. Et no-
tandũ ꝙ ait gre. di. xxix. regule ſcõꝝ patrũ p tpe.
loco ⁊ pſona ⁊ negocio inſtante neceſſitate tradi
te ſunt. Et di. e. Yſido. dicit ſciendũ eſt pleraq̃ʒ ca
pitula ex cã. ex pſona. ex loco ⁊ tpe cõſiderãda ſũt
quoꝝ modi q2 medullit⁹ nõ indagant̃ in erroris
laborintũ nõnulli intricando impingunt̃. cũ an
te iudicant q̃ʒ intelligant. ante inculpãt q̃ʒ iterã
do lecta ꝑquirẽt. De regulis iuris ponet̃ inferi⁹.

De preceptis ec. §. XII

cleſie que obligant ad mortale. ⁊ aliqua quidem
vniuerſalia ſũt q̃ extẽdunt̃ ad oẽs fideles. aliqua
ad certos ſtatus pſonarum. Et vniuerſaliũ
primũ quidẽ eſt de celebratiõe feſtorum. de qui-
bus agitur ⁊ determinat̃ de ꝯſe. di. iij. pronũciã

dum. Nā ꝗuis vacare deo ⁊ ꝑ ꝯſequens ceſſare
ab opibus exteriorib⁹ pro aliq̄ tpe ſit de iure di/
uino ⁊ naturali. tñ determiātio tēporis in q̄ hoc
fiat. vel determiātio dieruꝫ eſt de iure poſitiuo et
precepto eccl'ie. Declaratio circa iſtud preceptuꝫ
habet̄ in. ij. pte ti. de accidia. c. de omiſſione feſtoꝝ
¶ Scdm preceptū eſt de obſeruātia ieiunioruꝫ
dieb⁹ determiatis per ecciam per totā quadrage/
ſimā. de ꝯſe. di. v. Quadrageſima ⁊ in q̄tuor tē/
porib⁹ āni ⁊ certis vigilijs. di. lxxvi. per totum. ⁊
iſtud hꝫ multas declaratiões ⁊ exceptiões, quas
vide in. ij. pte ti. de gula. c. de tranſgreſſione ieiu/
nioꝝ. ¶ Tertiū eſt abſtinētia ab eſu carniū omi
ſexta feria anni. de ꝯſe. di. iij. de eſu. niſi cū natale
dñi venerit in tali die. extra de obſerua. ieiu. c. fi.
Die aūt ſabbati in italia ⁊ vbi eſt talis ꝯſuetudo
etiā eſt in ꝑcepto. Ubi non eſt conſuetudo vt in
cathalonia ⁊ quibuſdā alijs regionib⁹ nō eſt in
precepto. Eſt etiā abſtinere ab ouis ⁊ caſeo in tē
pore quadrageſime nō ſolū ieiunantib⁹ ſed etiā
hñtibus iuſtā cām non ieiunandi niſi excuſaret
infirmitas. diſt. iiij. deniq̄. ¶ Quartū ꝑceptuꝫ
eccleſie eſt de auditiōe miſſe dieb⁹ dñicis ⁊ feſti/
uis. de ꝯſe. di. i. miſſas. ⁊ extra de parro. vt diebuſ
dñicis. Declaratio aūt h⁹ precepti h̄etur in. ij. p
te ti. de accidia. c. de omiſſiōe diuinoꝝ. ¶ Quin/
tum preceptū eſt de annali ꝯfeſſiōe. i. ꝙ ſemel ſal
tem in anno q̄libet poſtq̄ venerit ad ānos diſcre
tionis confiteat̄ peccata ſua ꝓprio ſacerdoti. extra
de peni. ⁊ re. Ois vtriuſq̄. Declarationē hui⁹
Et q̄s dicat̄ ꝓprius ſacerdos. hēs in ti. de accidia
ij. pte. c. de omiſſiōe ꝯfeſſiōis. ⁊ in. iij. pte ti. de cle/
ri. c. de ſacramēto pnīe. ¶ Sextū preceptū ē de an
nali cōione ſumēda in die paſcati ſ poſtq̄ venerit
quis ad ānos diſcretiōis. extra de pe. ⁊ re. Oīs
Quis aūt ſit ānus diſcretiōis ⁊ de die paſcatis
declarat̄ ti. de accidia ⁊ de omiſſiōe cōionis i. ij. p.
Addit̄ ⁊ huic aliud ꝑceptū eccleſie erga ſumētes
eucariſtiā. ſ. ꝙ ieiunio ſtomacho ſumāt, niſi ſint
grauiter īfirmi d̓ ꝯſe. di. ij. liquido. Et d̓claratiōꝫ
hui⁹ habes in. iij. parte ti. d̓ cleri. c. d̓ ſacramēto eu
cariſtie. ¶ Septimū eſt de ſolutiōe decimarū. q̄
ſcꝫ ad quotā. i. decimā partē fructuū vel lucroruꝫ
ſm Tho. extra de deci. a nobis. Et ꝑcipue vbi eſt
ꝯſuetudo dandi totum vel ptem quātum ad il/
lam ptem eēt in ꝑcepto. Quō aūt excuſant̄ non
dantes vbi nō eſt cōſuetudo vel nō excuſant̄. vi/
de declaratiōnē in. ij. pte ti. de inani glīa. c. de in/
obedientia q̄ ad ſolutionē decimaꝝ. ¶ Octauū ē
abſtinere ab oī actu q̄ prohibet̄ ſub pena excōica
tionis ⁊ pmaxime late ſnīe. Nā cōtrariū faciēdo
eſt peccatum mortale, ſiue ſit ſnīa lata a iure vlī
ſiue ſinodali ſiue ab hōie. etiā ſi illud de ſe nō eſ/
ſet peccatū. puta ingredi monaſteriū monialiuꝫ
nō mala intentiōe ſed ad videndū locū de ſe nul
lū eſſe peccatū. Sꝫ ſi eſt lata ſnīa excōicatiōis cō/
tra ingredientes extra caſum neceſſitatis ingredi/
ens peccat mortaliter. Et hoc niſi excuſet eū igno
rantia iuris illi⁹ ⁊ hēat iuſtā cām ignorātie. ⁊ ni
ſi ſnīa iniuſta ferret̄ ab hōie. Nā et ſi liget tal' ſen
tentia non tñ ꝯſcia in cōſpectu dei niſi ꝯtemneretꝫ
xi. q. iij. ⁊ ſi dānaris. De hac materia hēs in. ij. p
te ti. de excōicationib⁹. ¶ Nonū eſt de vitatione
excōicatoꝝ. xi. q. iij. cū excōicato ⁊ ſequēti. ⁊ hoc in
diuinis officijs. Nā participare cū hmōi excōica
tis maiori in diuinis ſciēter eſt mortale ſm tho.
⁊ alios. Et etiā pticipando i alijs vt loquela. mē
ſa et hmōi. q̄ñ. ſ. hoc fieret in contēptuꝫ eccl'e. vel
poſt ꝓhibitionē prelatoꝝ ſpecialiter ſup h̓ factaꝫ
ſm tho. et alios. Nota tñ hodie ꝙ ꝑ decretū cōſtā
cienſe hoc fuit modificatū. ſ. ꝙ nō tenent̄ fideles
excōicatos vitare etiā in diuinis. niſi poſtq̄ fue/
rint publice denunciati. vel ꝓpter publicā manu
um iniectionē in pſonā eccl'iaſticā. vide hoc i. iij.
parte. ti de excōica. ¶ Decimū eſt ꝙ nō audiant̄
miſſe ⁊ diuina officia clericoꝝ publice in fornica
tione iacentiū ſeu cōcubinariorū. di. xxxij. preter
hoc. Hoc tñ varie intelligit̄ a doctorib⁹. ſed ⁊ per
illud decretū conſtancienſe etiā mō ꝑdicto videt̄
mitigatū. viꝫ ꝙ nō debeant vitari niſi fuerint a
ſuis prelatis publice denunciati. ¶ Undecimū
preceptum cōcernit clericos ordinatos in ſacris
vel beneficiatos. ſ. ꝙ debeant dicere q̄tidie ſepteꝫ
horas canonicas tam de virgine q̄ etiam de tpe.
al's vnā horā ex negligentia omittēdo ſciēter pec/
cat mortaliter extra de cele. miſſa dolētes. Cuius
declarationē hēs in. iij. pte ti de clericis. c. de horiſ
canonicis. ¶ Duodecimū ꝙ nō dicat miſſaꝫ ſa
cerdotes niſi pri⁹ dictis matutinis ⁊ prima, vbi
eſt de ꝯſuetudīe vel ꝯſtitutiōe. al's eēt mortale ſꝫ
Guil. ⁊ hoc ex generali ꝯſuetudine eccl'ie. ¶ Tre/
decimū eſt ꝙ dicendo miſſam ſacerdotes ſi omit
tant de veſtib⁹ ſacris ordinatis ab eccl'ia vel alijs
ꝯſuetis vbiq̄ ſeruari. vt cū lumine cū miſſali cū
ordine debito ⁊ hmōi omittendo aliq̄d notabile
ſcienter erit mortale. q2 ꝯtra ꝯſtitutiōem vel mo
rē eccl'ie di. xi. i his. De his hēs i. iij. pte ti. de cle. c.
ſacramēto ordinis. ¶ Decimūquartū ē erga re
ligioſos ꝙ nō dicant aliq̄ detrahentia hōies a ſo/
lutione decimarū. ⁊ ꝙ faciant ꝯfeſſores ꝯſciaꝫ cō
fitentib⁹ de decimis. ⁊ ꝙ ꝑdicatores ꝑdicent cer
tis dieb⁹ de materia decimaꝝ. cū fuerint ſuper h̓
a prelatiſ eccl'iaꝝ req̄ſiti. Iſta ſunt tria ꝑcepta et
tranſgrediēdo ſciēter eēt mortale. In. iij. pte hēs
declaratiōem h⁹. ¶ Decimūquintū eſt cōe cleri/
cis ⁊ religioſis. ſ. ꝙ ñ ſe exerceāt in negocijs ſecu
larib⁹. vt in milicia. in negociatiōe. in macellaria
in cauponia ⁊ hmōi. extra ne cle. l' mo. c. i. ¶ De
cimūſextū in q̄libet regula ſeu religiōe eſt ſciēdū
ꝙ hñtur aliqua ſtatuta per moduꝫ precepti. ſm
expreſſionem ibi factā. vel declarationem eccleſie
vt in regula minorū ⁊ quodlibet illoꝝ tranſgre/

Capitulum Vnicum

uiendo ē mortale. Facere autem contra aliquod
eſſentialiū religionis. ſ. cōtra paupertatem. caſti
tatem ꝛ obedientiā eſt mortale. nō ſolū qꝛ contra
ius hūanū. ſed magis qꝛ cōtra ius diuinū et na
turale. qꝛ contra factū votū. Hoꝝ declarationem
habes in. iij. pte ti. de religioſis. ¶ Decimumſe
ptimū eſt ad medicos. vt. ſ. cū vocant ad īfirmos
debeant eos inducere vt cōfiteant̄ peccata ſua. ex
tra de pe. ꝛ re. cū infirmitas. Et declarationē hu
ius habes in. iij. pte ti. de medicis. Et aūt ñ dent
medici medicinā in detrimentū aīe p̄ ſalute cor
porali vel alia cā. puta ꝙ mlier grauida faciat ab
ortiuū ne ipa moriatur. vel ne fornicatio ſua no
ta fiat. qḋ etiā ſin dicta decretali prohibet̄. qm̄ hoc
eſt nō ſolū de iure poſitiuo ſed etiā diuino et na
turali. ¶ Decimūoctauū ſciendū ꝙ ad ſtatū cō
iugatoꝝ multiplex preceptū fuit p eccliam. Pri
mo ꝙ nō ꝯtrahent hūtes aliqḋ ex impedimentis
matrimoniū dirimentibꝫ que ſunt duodecim ꝛ
hn̄tur in iij. pte ti. i. Scḋo ꝙ nō conſument ma
trimoniū ꝯtrahentes in tpe prohibito. i. nuptias
faciant. vt in. xl. ꝛ hmōi. de q̄ habes in. iij. pte. ti. i.
Tertio ꝙ cū debeāt benedici qꝛ nō bigami. nō cō
ſument matrimoniū ante benedictionē nuptiaꝝ.
Quarto ꝙ nō fiat ſeu contrahat̄ matrimonium
clandeſtine. i. ſine teſtibꝫ ſaltē. Et de his oībꝫ ha
bes in. iij. pte ti. i. Quinto ꝙ pſeuerāti in adulte
rio alter q̄ eſt innocēs nō dꝫ exact⁹ reddere debi
tum qm̄ eſt notū xxxij. q. i. p totū. declaratōēꝫ hu
ius hēs in. iij. pte ti. i. Sūt ꝛ alia p̄cepta eccīe ali
quas perſonas concernētia ꝛ non ita generalia.
que ꝛ cā uſa breuitatis ꝛ alijs cauſis omittūtur.
que pertinent ad diuerſos ſtatus.

De canonibus. §. XIII

Nota ꝙ canon aliqñ ſumit̄ large p quacūqꝫ re
gula in quacūqꝫ facultate. ꝛ ſic etiā ſciētia medi
cine dicit̄ hēre ſuos canones. Aliqñ ſumunt̄ pro
omni ſcriptura ecclīaſtica. ꝛ ſic Hiero. dicit i pro
logo biblie ꝙ aliqui libri in biblia vt liber ſapie.
Eccleſiaſtici ꝛ hmōi nō hn̄tur in canone. ſ. libro
rum ſcripture q̄ ſunt approbati ab eccleſia vt nul
lo modo liceat dubitare de his q̄ cōtinent̄ in illis
ꝛ p illos argumētatur neceſſario cōcludendo in
his que ſunt fidei. Scḋm hoc etiā quodcūqꝫ ha
betur in corpe iuris canonici dicit̄ canon. non ſo
lum conſtitutiōes eccleſiaſtice. ſed etiā dicta do
ctoꝝ que ibi hn̄tur. Tertio dicit̄ canō ſtricte p
ꝯſtitutione eccleſiaſtica q̄ fit in concilijs vniuer
ſalibꝫ vel prouincialibꝫ. Nā vt dicit Gratianus
diſ. iij. §. i. Conciliorꝫ alia ſunt vniuerſalia alia p
uincialia. Et prouincialia. alia celebrant̄ autorita
te romani pontificis. preſente viꝫ legato roma
ne eccīe. Et dicit ibi glo. ſup verbo legato. ſ. ſpeci
aliter ad hoc deſtinato. Licet n. aliquis ſit genera
lis legatus. nō tñ poteſt facere generale. vel puin
ciale cōciliū. qꝛ ea que romano pontifici cōcedun
tur ſpāliter. mādata gn̄ali iuriſdictiōe ñ trāſferū
tur. extra de of. lega. ꝙ tranſlationē. Sed nunqḋ
metropolitan⁹ pōt condere canones cū in conci
lio. ſ. prouinciali. dicas ꝙ ſic. de paruis negocijs
ꝛ de his q̄ ſpectant ad onus ſuū de magnis rebꝫ
nō poteſt. vt de his q̄ ptinent ad fidē. vt. xvij. diſ.
multis. Et canones ſui ſolū obligant eos qui ſi
bi ſunt ſubditi. ſ. de prouincia. Et notandū ſm
Archidi. di. c. ſup verbo legato ꝙ legatus in pro
uincia ſibi decreta ſeu cōmiſſa pōt ſtatuta facere
ꝛ durant ſtatuta per eum etiam eo recedente. ex
tra de of. leg. Nemini. Et vt euites oēm calūniaꝫ
intelligas de ſtatutis legatoꝝ in cōcilijs puincia
libus vel generalibꝫ. de quibꝫ loquit̄ hic Gratia
nus di. lxvi. vtināꝫ. De alijs p̄ceptis ſuis inhibi
tionibus ꝛ interdictis dico ꝙ ſi aliquē prohibet
aduocare poſt temp⁹ adminiſtratiōis ſue. ſ. lega
ti poteſt ſuū officiū aduocationis ſue exercere. ff.
de pen. l. vlti. ſm Vin. ꝛ ſilr ſi ad tempus prohi
bet illud. ff. de pen. l. moris. Si vero ſentētialiter
cū cauſe cognitiōe ſuo officio finito nihilominꝰ
tenet ſtatutū. Et ita intelligit̄. C. de poſtula. l. i.
ꝛ glo. dicit de legato ꝙ nō pōt conciliū puinciale
facere. intelligendū eſt in his que ſpectant ſoluꝫ
ad papam. nā hoc facere conciliū prouinciale ſpe
ctet ad metropolitanū cū ſuis ſuffraganeis. vt in
eo inferior nō videat̄ ligatus. dicendū eſt ꝙ quā
tum ad puinciam ſibi decretā poteſt facere conci
lium. qꝛ in ea ordinari⁹ eſt. extra de offi. lega. lega
tos li. vi. ¶ Itē querit Archidi. di. xviij. ſup. c. i.
Si fiant in cōcilio prouinciali aliqui canones. ꝛ
aliquis incidat in aliquē illoꝝ. nūquid archiepūs
ſine epīs poterit abſoluere. Rn̄deo. Hoſti. in. c.
graue de preben. facit circa hoc diſtinctionē. et di
cit ꝙ ſi formantur ſtatuta in forma concilij. vt ſi
dicatur. Nos conciliū vel nos archiepūs de ꝯſen
ſu ſuffraganeorum nroꝝ in concilio congregato
rum ſtatuim⁹ ꝛc. tunc ſine ꝯſenſu eorundē non
poterit fieri abſolutio vel relaxatio. ar. de tēpo. or.
ſi archiepūs. ꝛ de of. dele. cām. Niſi forte epī hoc ei
conceſſerint. vel ſup hoc ſit munit⁹ conſuetudīe
vel priuilegio ſpeciali. extra de of. ordi. duo. Aut
in pſonam archiepiſcopi ſit factus canon. Vt ſi
dicatur. Nos archiepūs de concilio fratrū nroꝝ.
Quod concilium cum non importet neceſſitatē
vt nota. extra de arbi. Cum olim. non multuꝫ o
peratur. et ſic per ſe poterit abſoluere ſatiſfactio
ne tamen premiſſa. extra de inſtitu. ex frequenti
bus niſi ſit ſolenne anathema. Alij vero indiſtin
cte dicunt ꝙ non poteſt. Nam cum ſtatutum nō
poſſit facere in prouincia ſine ſuis ſuffraganeis
nec econtra. ſcilicet poteſt abſoluere. diſ. xviij. epi
ſcopus. Et ſic non poterit penam tollere ſine
concilio. quia omnis res ꝛc. extra de regulis
iuris. Concludit Archidia. Ego credo ꝙ ſiue ſi

dicat nos cōcilīū ſiue nos archiepꝰ de conſenſu
ꝛc. non ſolū archiepꝰ poterit abſoluere ſuū ſub-
ditum ab illo ligamine, imo ꝛ quilibet ſuffraga-
neus eius poterit abſoluere ſuū ſubditū. cum ta
lis ſit ſnīa canonis ſiue iuris ꝛc. extra de ſen. excō
mu. nuper. Dicit etiā Gratianus ꝙ epoꝝ cō
cilia. i. congregatiōes quas faciūt epi cū clericꝭ
ſue dioceſis. que cōſueuerūt dici ſynodus. Quis
ſint inualida ad cōſtituendū ꝛ diffiniendū. non
tn̄ ſunt inualida ad corrigendū ꝛ exhortandum.
hñt etiā autoritatē imponendi et indicendi. qđ
alꝭ ſtatutū eſt. diſ. xviij. §. i. ubi dicit glo. ꝙ iſtud
non eſt verū. ſ. ꝙ epi in ſynodo non poſſint aliqđ
ſtatuere. imo pñt condere canones epales. ſicut
archiepiſcopi. prouinciales non tn̄ cōſueuerunt
dici canones. ſed conſtitutiōes ſynodales. Et q-
libet pplꝭ et quelibet eccleſia pōt ſibi ſtatuere ali
quod ius. di. xi. catholica. Sup quo ca. dicit Ar-
chi. ꝙ nullū ſtatutū pt facere ſiue cathedral eccle
ſia ſiue alia ſine conſenſu epi. extra de conſuetu.
Cum cōſuetudinis. ꝛ de his que fiūt a prelatis.
Nouit. niſi ſint aliqua minima. Nō eſt. qꝛ epꝰ ē
caput cathedralis eccleſie et aliarū. extra de teſti.
requiſiſti. Et ſine capite nihil eſt faciendum ſm
Inno. qui ſic nota. extra de conſti. cū acceſſiſſent
ſed videt contradicere. extra de conſti. cū omnes
ꝛ de cleri. nō reſi. cū dilectus. Sed dic ꝙ illa iu-
ra pñt intelligi qñ conſtitutio illa fuerit facta au
toritate epi. vel nō erat qui eā impugnaret. alias
non valeret niſi papa ex certa ſcientia illā confir
maſſet ꝫ Ber. cōpoſt. q̄ ita notat i dicto. c. cū oēs

De canōibus §. XIIII

conciliorū vniuerſaliū et de ipſis cōciliis vniuer
ſalibus que ſint approbata. hētur di. xv. ꝛ xvi. p
totū. et ibi etiā habetur de canonibꝰ apo. qui ſūt
autentici. ꝛ qui apocriſi. Et ſpecialiter canones
ſeu cōſtitutiones edite in. iiij. primis ꝯciliis vni-
uerſalibus. in quibꝰ reprobate ſunt q̄daꝫ hereſes
tunc exorte. Approbantur ſiīr q̄tuor euangelia.
vt ptꝫ diſ. xv. ſicut ſancti euāgeliſte. ꝛ in di. xvij. p
totū oñdit aptē ꝙ talia vniuerſalia ꝯcilia nō pñt
celebrari niſi autoritate pape. Idem Thomas.

De decretis ſum §. XV

morum pontificū ſeu conſtitutiōibꝰ dicit Nico.
papa. Si decreta ſummoꝝ pontificū nō habetis
de neglectu ꝛ incurie redarguendi eſtis. Si ha-
betis et nō obſeruatis de temeritate eſtis redar-
guendi et increpandi. di. xx. Quid ſit decretum
habes ſupra in. i. §. Quis etiā aliqñ dicat decretū
cōſtitutio q̄ fit in cōciliis. ꝛ Quis ſm Tho. in qđ
libetis. papa in iudicialibꝰ ſententiis poſſit erra-
re. qꝛ ibi procedit p pbatiōes hoīm q̄ pñt erra
re. Et de his intelligitur qđ dicit extra de ſen. ex
com. a nobis. ſ. ꝙ eccleſia ꝛ fallit ꝛ fallit. In hu-
iuſmodi tn̄ ꝯſtitutionibus ſuis ꝛ decretis errare
non pōt. qꝛ regit a ſpūſancto. di. xix. qui ꝯtēpta.
ꝛ. xxv. q. i. c. violatores. Et hoc eſt verū in his que
determinat papa vt papa. i. cū conſilio cardinali
um. Nā que determinaret papa vt priuata pſo-
na poſſet errare vt alij hoīes. vt ptꝫ de decreto A-
naſtaſij pape. qđ reprobat vt nō verū. di. xix. ſcđ
Item quod dicit Gre. di. e. Nulli phas ē vel
le vel poſſe tranſgredi aplice ſedis precepta. Sic
ergo ruine ſue dolore proſtratus quiſq̄s apoſtoli
cis voluerit ꝯtrarie decretis. nec locū deinceps in
ter ſacerdotes habeat. ſꝫ extorris fiat a ſancto miſte-
rio ꝛc. Ubi dicit Archidi. in roſa. ꝙ iſtud. c. nul-
li poteſt eſſe canon late ſnīe ſcilicet excōicatiōis l
etiā ferende. Sunt enī quidā qui aplicam ſedeꝫ
contumaciter negantes eſſe caput oīm eccleſiaꝝ
dicunt ipm nō poſſe condere canones ꝛ decreta.
nec habere autoritatē ea condendi. nec eſſe ſeruā-
da ab ea ſtatuta. Iſti tales hereſim ꝛ ſciſma ſapi
unt. ꝛ in ipſo genere delicti tanq̄ heretici excōica
ti ſūt. xxv. q. i. violatores. ꝛ de talibꝰ loquit iſtud
ca. ſi dicatur eſſe canon late ſnīe. Sunt ꝛ alij qui
tranſgrediūtur decreta aplice ſedis. non tn̄ dicūt
vel credūt papam nō poſſe condere ea vel nō eſſe
ſeruanda. tales nō ſapiūt hereſim. nec ſunt ipſo
facto excōicati. licet peccent mortaliter. ꝛ ſic pñt
excōmunicari poſt admonitionē. ſiue ergo ſit ca-
non late ſnīe. ſiue ferende nullū ſequit inconue-
niens. ſed varie exponēda eſt litera i p̄ſuo ca. Ego
tn̄ ait Archidia. credo potius eſſe late ſnīe. ꝛ ꝙ lo
quatur de cōtemptoribꝰ decretorū qui. ſ. credunt
romanā eccleſiam nō eſſe caput ꝛ nō poſſe cōdere
decreta. Utrum papa p decretum ſuū ſeu conſti
tutionē vel determinationeꝫ poſſit facere nouos
articulos fidei. Dicit archi. in roſa. di. xv. in. i. c.
ꝙ articulꝰ fidei pōt accipi dupliciter. vno modo
ſtricte pro his qui continent in ſimbolo quos o-
portet oēs fideles explicite credere ꝛ debent ſcire.
de conſe. di. iiij. ante. Et ſic papa nō pōt facere vl
addere nouos articulos ſicut etiā nec noua ſacra
menta ſm Tho. Alio mō pōt dici articulus fidei
largius. Talis. ſ. ꝙ credere oporteat qđ prius non
oporteret. ꝛ ſic cōprehendit articulus diffinitiōes
factas a papa vel cōciliis ſup queſtionibꝰ moris
de fide. Et ſic papa pōt facere nouos articulos.
qꝛ pōt declarare aliqđ eſſe firmiter credendum ꝛ
oppoſitū eſſe hereticū. qđ prius ante declaratioꝫ
nō erat neceſſariū illud credere magꝭ q̄ oppoſitū
Ut illud. Tres pſonas diuīas eſſe eq̄les. et alia
multa q̄ hn̄tur in. c. canones di. xv. que poſt illā
determinationē factā a ꝯciliis vel papa. nō licuit
credere cōtrariū ſine p̄iudicio ſalutis vt prꝰ. Et
ſic ſumit in decretali. Cū xpꝰ extra de hereticis.
vbi dicit Alanus ꝙ ante illā diffinitionē de qua
loquitur illa decretalis. cum chriſtus cōtrarium
dicere licebat. cum non eſſet prohibitum. Poſt

declarationem ſſiaȝ non licet. Iſta hmōi credere explicite nō eſt neceſſariū niſi prelatis qui legem ſcire debent nō perfunctorie ſed ſcrutabiliter. xxxviij di. Om̄es implicite aūt credere ē credere generaliter qđ credit ⁊ tenet eccl'ia. que fides ſufficit in hmōi ſubtilitatibꝰ fidei. dūmodo ſpecialiter ī ꝯtrariū nō ſentiat'. Largiſſime aūt ſumēdo articulum fidei ſꝫm ꝙ cōprehendit oēm ſniaȝ verā circa fidem. ſiue ſit diffinita ſiue non in hac larga acceptione articuli. ſic licet dubitare de eo qđ nō ē diffinitum ante determiatonē. hec Archidiaconus.

De decretalibus §. VI.

epl'is. Quid ſit decretalis habes ſupra. i. §. De aūt habeant decretales epl'e eandē autoritatē ſicut et decreta ⁊ canones oñditur apte di. xix. c. i. vbi i fine dicit'. Oſtendimus nullā eſſe drām inter illa decreta que in corpe canonū hñtur a lice ſedis p̄ſulum. ⁊ ea que pre multitudine vix p ſingula voluminū corpora repiunt'. cū oīm predeceſſoꝝ ſuorum decretalia cōſtituta atꝗ decretales epl'as q̄s beatiſſimi pape diuerſis tpibꝰ ab vrbe roma dederunt venerabiliter fore ſuſcipiendas ⁊ cuſtodiendas eximios p̄ſules leonē. ſ. mandaſſe ⁊ gelaſiuȝ pbauimꝰ. Nicolaus papa. Et in ſequēti. c. di. e. dicit agathon. ſic oēs apl'ice ſanctiones accipiēde ſunt tanꝗ ipiꝰ diuina voce petri firmate. ⁊ Aug. etiā dicit in. ij. li. de doctrina xp̄iana ꝙ inter canonicas ſcripturas ille ſint quas apl'ica ſedes hēe. et ab eo meruerint epl'as accipe di. e. in canonicis. Et nota ſꝫm Archidi. in roſa. di. xix. in prin. ꝙ nēo ligatur ꝯſtitutiōe anteꝗ ad eū puenat. vt. xxvi. q. ij. Si aūt. d. ꝓpoſuiſti. vbi no. Hug. ꝙ puenire intelligit' ſiue p publicationē ibi factā ſiue per famam vbicunꝗ alibi ſit publicata. Nā decretales quedā ad quaſdā puinciaꝝ miſſe ſunt. ⁊ tñ obtinent etiā ibi quo nō puenerūt niſi p famā. et ibi etiā iudicandū eſt ſꝫm eas ſi certū eſt iudici ꝙ ſūt decretales. Si vero dubitat' an ſint decretales vel nō qđ eſt facti ⁊ ei q̄ eas inducit incumbit pbatio ſꝫm Hug. Sed Vin. dicebat ꝙ ſi allegat' decretalis ꝯtraria iuri poſitiuo ſtatim ē abijciēda niſi cōſonet ꝯſuetudini q̄ illo loco abrogat ius cōe. C. cōmunia. p̄. venditoꝝ. ⁊ tūc ē admittēda decretal' nō q2 decretal' ſ; q2 fauet ꝯſuetudini. nec obſtat huic dicto in auten. vt nul. iu. §. ex hoc nō. C. de pā. impa. of. l. ꝗciens. Nā intelligi dꝫ qñ conſtabat. Reſcriptū eſſe impatoriū. hic aūt agimꝰ vbi nō conſtat de decretali p bullā vel alio mō. Si aūt nō ē ꝯtra ius ſed p̄ter ius hꝫ locū decretalis. extra de fide inſtru. paſtoralis. Quādo aūt fit ꝯtra predicta. xxviij. q. i. §. ex his in fi. vñ ſi ledat' ius alicuꝰ vel in totū vel in ptem recurrit' ad iuriſdditores. Si aūt talis decretalis ꝯſonat iuri ſtatim admitti dꝫ. ſed licet ꝯſonet ꝯſuetudini. non tñ admittit' niſi ꝯſuetudo admittatur. extra de re iudi. cū cauſa. Item ſi talis decretalis allegata ē cōtra ius ſtatim ē abijcienda. ſed ē ad papā recurrendum. ⁊ ſi dicit ſe ꝯſtituiſſe abrogat conſuetudinē. Ius eñ editū ꝯtra ꝯſuetudinē ei abrogat. ff. de ſepul. vio. l. iij. §. damus. Sed hoc intellige ſꝫm hoc quod habetur extra li. vi. de conſti. licet romanꝰ. ⁊ hec vera ſunt ꝯtra decretales q̄ allegāt' ſꝫm vin. qui ita notat in p̄ce. decre. paſtoral'. Ita tñ notat Jo. ⁊ goſ. ꝙ ſi aliqua decretalis ꝯtra ius inueniat' nō ſtatiȝ reijcitur ſ; ſupioꝝ ꝯſolatur. vt ibi dicit. Tu dicas ꝙ cōſtitutio añ inſinuationē neminē aſtringit cū decretū nō liget ignorātes. ff. de decre. ab or. fa. l. vl. Nō. n. ꝯtempſit diſciplinā qui ignorauit militē. ff. loc. ſi ignorās. vñ iudex pōt merito dubitare. vt dicit p̄dicta decretalis paſtoral' eo ꝙ cōſtitutio q̄ allegat' nō eſt publice inſinuata. extra de poſtu. pre. c. i. in auten. vt fac. no. ꝯſti. col. v. ⁊ in p̄. Si aūt ꝓpoſuiſti quod tñ intelligo cū determiatione eiꝰ ſꝫm Hug. qđ ſupra dixi. Pōt dici ꝙ cōſtitutio nō ligat niſi a tpe ſcie. vt pꝫ in eo quod legiturꝰ ⁊ no. in pri. c. ꝓpoſuiſti iuxta fi. ⁊ xij. q. ij. de laicis. ꝟ. dicit' de hoc. Sed ſꝫm cañ. decre. ligat ignorantes. vt pbat' li. vi. de pben. dudū. §. nos igitur vbi ⁊ quidē. ⁊ c. ſi beneficia. ⁊ c. quodā ad idē extra eo. li. de elec. ſed eo tpe. vñ ſane itellige qđ dictū ē in eadē glo. ibi Sed ſi dubiū adde. dic clarius eſſe hoc ꝙ decretalis epl'a aut diffinit. aut imperat. aut pbibet. aut precat' aut indulget. Qñ diffinit hꝫ locū qđ ſupra dictū eſt. Qñ impat neceſſitatē infert ⁊ cōtra reſiſtentē pcedit' ſꝫm ordinē qui habetur. xxiij. q. iij. de illicita. i. q. vl. c. pe. Qñ vero phibitionē ꝯtinet neceſſitatē infert. vt. xxxij. p. vi. Nō mechaberis ſꝫm Jo. f. tñ nō ꝓprio cōtemptu. Silr depoſitionē meret'. lxxxiij. di. honoratus. In vtroꝗ tñ caſu deponit' ſi vel cōtumacia arguat' vl' p illicitū fuerit qđ pbibet. vt. xij. di. in pluribꝰ. c. preſumit'. Qñ precatur nō ē coactio iuſtū tñ ē vt obediatur. lxxxv. di. archidiaconū. xxviij. q. i. ſic n. Quādo indulget nullo mō trahit' ad ꝯſequētiā ſꝫm Jo. f. ⁊ hoc videas quod dicitur. xi. q. iij. qui cōmunicauerit. ⁊ iiij. di. §. leges. ⁊ ibi videas.

De reſcriptis §. VII.

videndū eſt. quid ſit reſcriptū. quis reſcriptū condere poſſit. ſup q̄bus rebꝰ impetrent'. ſi ſuper eis dubitare cōtingat. que vis ac ptās ipoꝝ quāto tēpore duret eoꝝ autoritas. que reſcripta ſint generalia. que ſpecialia. que iuriſdictiōi ꝯferūt. et que merā executionē. ⁊ q̄ ius cōe cōtinēt. ⁊ q̄ grām ſpecialem. ⁊ q̄ pena debeat' his q̄ reſcripta impetrant p ſuggeſtionē falſitatꝭ ſeu vi ſuppſſionē. ⁊ q̄ circa hāc materiā dicūt' ſ; extracta ſūt ex ſum. goſ. Reſcripta pape l' pricipis ſūt mādata q̄ ad inſtantiā alicꝰ l' aliqꝝ ſeu ꝓprio motu l' ex relatiōibꝰ abñtiū vel ex ſuggeſtiōibꝰ pñtiū l' ad ꝯſultatōeȝ facit. vel cū aliq̄d alicui l' aliqbꝰ corpi. collegio vniuerſitati

vel ciuitati mandaꝛ ſeu indulgeꝛ. Talia eñi ius
faciūt nō generale ſ; ſpeciale in negocijs ⁊ inter
ꝑſonas in q̄bus inter q̄s ꝓmulgata ſuut. vt. C. d̄
le. ⁊ con. l. ij. Reſcriptū ꝯcedere pōt in eccliaſticis
papa. in ſecularibꝫ imꝑatoꝛ. De iuribꝫ aūt reſcri
ptoꝝ ſciendū eſt. q2 aut reſcriptū eſt ſm̄ ius aut p̄
ter ius aut ꝯtra ius. Si ē ſm̄ ius vīꝫ ꝯſtōis habꝫ
Tale. n. ē decretal' epl'a ⁊ in cāis diffiniēdis auto/
ritatē hꝫ. vt. xix. di. ꝑ totū. Si p̄ter ius ſilr vīꝫ cō/
ſtitutiōis hꝫ ⁊ artat illos ad q̄s dirigitur. Nā et ſi
vix ferendū iugū a ſancta ro. ſede imponiꝛ. pia tñ
deuotiōe tolerandū eſt vt. xix. di. in mēoriaꝫ. Aut
is cui mandatū dirigiꝛ rōnabilē cām aſſignet q̄re
qd̄ mādaꝛ adimplere nō poſſit. vt extra. e. ti. ſi qñ
Si ꝯtra ius ⁊ forte ꝯtra dictū dei. aploꝝ. ł euāgeli
ſtarū aliq̄d prodeat oīno reſpuiꝛ. vt. xxv. q. i. ſunt
q̄dā. Quia nedū mioꝛ ł maioꝛē ſ; par in pareꝫ nō
hꝫ impiū. vt. ff. de arbi l. nā. ff. ad trebel. l. ille a q̄.
§. tempeſtiuū. Eoꝝ tñ dicta vel ſtatuta pōt papa
modificare. vñ illud. Quos deꝰ ꝯiūxit hō ñ ſeꝑet
ſic modificaꝛ ꝑ ſūmū pontificē. ꝯiūxit ꝯſenſu aīoꝝ
⁊ carnis cōmercio. Alr̄ ſi primū interueniat. ſ. cō/
ſenſus aīoꝝ nō ſm̄. i. carnis cōmerciū ſeꝑaꝛ per in
greſſum religiōis. vt. j. de ꝯuer. cōiuga. verū. ⁊. c. ex
publico. Nō ſic ſi alter ꝯiugiū velit in domo pro
pria remanere. vt eo. ti. Ex ꝑte tua in fi. Itē mo/
dificaꝛ ⁊ aliter illud verbū. Quos deꝰ ꝯiūxit hō ñ
ſeꝑet. ſ. violēter ſine lege abſq; rōne. ſic modificat
Iſido. xxvij. q. ij. quos deꝰ ꝯiūxit. Si aūt contra
ius poſitiuū aliqd̄ reſcriptū emanet abijciendūꝫ
eſt. vt. xxv. q. ij. reſcripta. C. de p̄ci. imꝑatori of. l.
reſcripta. Nec etiā rōe' reſcripti recedendū eſt a iu
re cōi. vt. j. de eta. ⁊ qua. oꝛ. p̄ſi. Eā te. niſi expreſſe
in reſcripto ꝯtineaꝛ. nō obſtaute ꝯſtōe. vel iure ra/
li. vt. ff. de le. iij. l. ſi q̄s in pri. extra de of. del'. ſuper
q̄ōnū. Alr̄ ñ eſt veriſil'e ſummū pontificē vna epl'a
multa velle tolerare iura. vt. j. de elec. eccl'a. C. de
inof. te. l. ſi qñ. Sꝫ ſi ſuꝑ iure aliq̄ dubitatio oria
tur ꝯſulēdus eſt papa. vt. j. de fide. inſtru. paſtora
lis. Et in h' poſſet poni exēplū. j. de ꝯceſ. p̄ben. l'ec.
nō va. dilect. de q̄ ꝓbabiliter dubitaꝛ an ſit reuo/
cata ꝑ aliā decretalē poſterioꝛē tpe nō ordīe. j. de e/
lec. ne pro defectu. Sꝫ ſi reſcriptū ſit ꝯtra cōſuetu
dinē p̄ualet ꝯſuetudo. nā preualet iuri ſi ſit rōna
bilis ⁊ p̄ſcripta vt. j. eo. ti. c. vl. Itē ſi reſcriptuꝫ ſit
ꝯtra fiſcuꝫ vel publicā vtilitatē. reſpuiꝛ p̄ria iuſ/
ſio ⁊ expectaꝛ ſc̄da. vt. C. de p̄ci. impa. of. l. nec dā
noſa. In auct. vt nulli vi. §. ⁊ hoc q̄ꝫ iubemus. et
de mā. p̄in. §. deinde. Si vero ꝯtra ius priuati di
ſtinguiꝛ. Aut in leuē ⁊ modicā leſionē. vt ſi papa
mandet in ſuo reſcripto ꝙ nō admiſſis dilatorijs
exceptiōibꝫ ꝓcedat in principali. vel ſi mādet acti
onē vel petitionē alicuiꝰ differri. vt cum indulgꝫ
cruce ſignatis nō ꝯueniri tpe crucis. tale reſcriptū
valet. vt. C. de p̄ci. impa. of. l. quotiens. ⁊. l. reſcri/
pta. Nā modica dāna toleranꝛ. vt ar. xij. q. ij. terru

las. ⁊. c. ſi q̄s de ſeruis. ⁊. c. bone rei. extra de his q̄
fiunt ab epi. ſine con. ca. paſtoralis. ff. de in integ.
reſti. l. ſcio. Sicut ⁊ deceptio modica toleraꝛ. vt
ff. de mino. in ānis §. idē pompo. Magna vero re
ſcindiꝛ. vt. C. de reſcin. ven. l. rē maioris. Ceteruꝫ
ſi reſcriptū enormē alicui leſionē inducat ⁊ ł totū
ius eius abſorbeat nō valet vt in p̄dicta. l. q̄tiens
extra de decimis ſuggeſtū. Et de dona. aplice. j. de
verbo. ſig. Quid ꝑ nouale. ff. ne quid in publico
l. ij. §. ſunt q̄ putant. eo ſaluo. ꝙ ex delicto auferū/
tur oīa bona. vt. C. de bonis damna. ꝑ totū. extra
de iudeis ⁊ ſarracenis ad liberandā. j. de hereticis
vergētis. ⁊ ne cleri. vel mo. relatū. alr̄. n. nō eſt ve/
riſimile ꝙ papa vel imꝑatoꝛ in ꝓbādo actiōeꝫ in
dulgeat. vt. C. de peti. bono. ſub. l. i. li. x. ⁊. ff. de mi
no. l. deniq; in pain. Vbicūq; . n. denegaꝛ petino.
denegandū eſt ⁊ reſcriptū. vt. C. ſi imp. ex reſcrip.
pri. l. ij. Niſi forte aliq̄d ſit qd̄ ꝑſit ip̄etrāti ⁊ nllo
obſit. vt. ff. de ſena. l. nupte. Vel ſi is cui p̄ricepo
ſine exēplo ſubueit. vt inſti. de iure na. gē. ⁊ ciui. §
ſed ꝙ principi. ⁊. xxv. q. ij. reſcriptuꝫ. Tolliꝛ reſcri/
ptū ſi ꝑ ſuggeſtionē falſitaꝛ. vel veri ſuppreſſionē
fuerit ip̄etratū ⁊ ſciēter vel ignozāter. ſ; ꝑ talē qua
nō interueniēte nō fuiſſent obtēte l'ie. vt extra eo.
ti. ſuꝑ l'ris. etiā ſi reſcriptū ſit ꝯſentaneūꝫ iuri. vt
xxv. q. ij. ⁊ ſi legibꝫ. C. ſi ꝯtra ius vel vti. publi. l. ⁊
ſi legibꝫ. Et eodē mō tolliꝛ ſi ꝑ mendaciū iuꝛ ob/
tineaꝛ. vt. xxv. q. ij. p̄ſcriptū. C. ſi ꝯtra ius vel vti.
publi. l. p̄ſcriptū. Vt cū q̄s ſuggerēs p̄ricipi eē de
iure qd̄ nō eſt ip̄etrat. Quis nō ſit veriſil'e p̄ricipē
in h' falli. vt. C. de teſta. l. oīm. Tolliꝛ reſcriptū pri
mū ꝑ poſteriꝰ faciēs mētionē de p̄io. ⁊ tūc ip̄o iu
re vt extra de of. dele. ex l'ris ⁊. c. paſtoral'. §. p̄terea ſ
fi. Si vero in poſteriori nō fiat mētio de priori. tol
litur poſteriꝰ ꝑ primū. ſ; nō ip̄o iure ſ; ope excepti
onis. Et eſt rō diuerſitatis. q2 in p̄io cāu certi ſu
mus de volūtate p̄ricipis vel pape ꝙ voluerit pri
mū tolli cū in ſc̄do de ip̄o fecerit mētionē. in ſc̄do
aūt cāu cū in vno de altero mētio nō hēatur de vo
lūtate principis ꝯignoramꝰ qd̄ illoꝝ voluit p̄ualere
nō req̄rimus opē exceptiōis ex p̄io ꝯtra ſc̄m. Et
ſic intelligimꝰ extra e. ti. ceteꝝ. ⁊. c. ex pte. Vbi au
tē dubitaꝛ de duobꝫ reſcriptꝫ. qd̄ ſit primuꝫ ⁊ qd̄
poſteriꝰ. vtpote q2 eadē ē data vtriuſq;. ſi impetra
ta a diuerſis ſuꝑ diuerſis ſ; ad eoſdē iudices fue/
rint ſuꝑioꝛ ꝯſolaꝛ. vt. j. de of. dele. ſane. Si vo di
uerſa fuerint obtēta reſcripta a diuerſis ⁊ ad di/
uerſos iudices. ſed ſuꝑ eodē negocio ⁊ dubitetur
qd̄ ſit prius qd̄ poſterius. tūc ſeruanda eſt doctri/
na illarū decretaliū. extra eo. ti. paſtoralis. ⁊. c. cuꝫ
ꝯtingat. Item elidiꝛ primū reſcriptū generale ꝑ
poſterius ſpeciale. Etiā ſi ſpeciali de generali mē
tio nō habeaꝛ. In eo tñ ꝙ in ſpeciali ſp̄aliter cōti/
neꝛ. vt extra e. ti. paſtoral'. vbi aūt vtrūq; reſcriptū
eſt ſpeciale ſ; vnū eū ſuꝑ incerto aliud ſuper certo
requiritur in ſecūdo mentio de priori. vt infra de

Capitulum Unicum

offi. de le. ex pte. Itē tollūtur reſcripta ſi ab eodem duo paria fuerint impetrata. q: poſteri⁹ de priori mentionē non faciat. ſi ad diuerſos iudices obtē ta fuit cā vexandi reū corā diuerſis. nūc corā iſtis nūc corā illis. Secus ſi hoc fiat ad cautelā. nec al terū admittat. vel ne iudices vni⁹ interim moriā tur. vno tñ impetrator vti itēdit. vt extra eo. ti. ex te nore. ⁊. C. de aſſertiōe tol. l. i. §. vl. Sed ſi duo re ſcripta eiuſdē tenoris impetrant ad eoſdē iudices nūc nullū eſt viciū. vnū. n. eē videt. vt. ff. de teſta. l. vnū. ff. de his q̄ in teſta. dele. l. vl. ⁊. C. de bo. poſ. ſm ta. l. i. §. ij. Et rō. ↄſuetudo curie hȝ frequētius duplicare lrās ꝑpter ꝑicula viaꝝ. Ubi vero quis impetrat diuerſas lrās ad diuerſos ↄtra diuerſos talis diuerſitas nihil obeſt. ſed ſi ↄtra eundē talis diuerſitas obeſt in ꝑſonalibꝰ actionibus. q̄ cōmo dius corā eodē vel eiſdeȝ iudicibꝰ poterāt expedi ri. vt. j. eo. ti. c. vl. ff. de qbus rebꝰ ad eūdē in le. ea. Itē ſi diuerſi impetrāt diuerſas lrās ſup diuerſis ⁊ contra diuerſos. hec diuerſitas nihil obeſt. ⁊ idē ſi contra eundē eo ſaluo. ꝙ ſi plures impetrāt di uerſas lrās ſup diuerſis bñficijs ↄtra eandē eccle ſiam vn⁹ illoꝝ obtinebit qui prius ad executores lrās portabit. extra eo. ti. capituluȝ. Qđ intelligo cū papa non intēdat grauare ecclam in receptiōe duoꝝ. vt extra eo. ti. capitulū. Quā intentionem pape colligo ex forma lrāꝝ vt ſi in lrīs cōtinetur. Si ꝑ alio vel alijs ibidē non ſcripſerim⁹. vt. j. e. ti. mandatū. vel ſic. Niſi pro alio ꝑ nos vr̄a eccla ſit grauata. vt. j. eo. ti. lrīs. Ceterū ſi hec vel ſimilia in reſcripto nō inueniant. q̄uis eccla cui ſcribit ſit grauata in receptione alicuius vel aliquoꝝ de mandato dñi pape. non tñ cōpetit exceptio. Naȝ ⁊ ſi graue ſit qđ imponit ab eccla romana ferēdū eſt. vt. xix. di. in mēoriam. vel ſaltē excuſandū. vt ex tra. eo. ti. ſi qñ. Itē elidit reſcriptū ſi ab appellato fuerit impetratū infra tp̄s appellationi prefixum vt extra de appel. ſepe. ⁊ ca. oblate. j. de ↄfir. vti. vel inuti. c. bone mēorie. Iteȝ eliditur ſi ab excōicato fuerit impetratū. vt extra de eta. ⁊ qua. or. p̄. cū bo ne. j. de pba. poſt ceſſionē. ⁊ de procura. c. vl. Item eliditur reſcriptū obtentū lite pendente. extra vt li te pen. c. i. ⁊. ij. ⁊ vl. Nā lite pendente ſupplicare ñ licet. vt. C. vt li. pen. niſi in caſibꝰ. vt. C. vt li. pen. l. ij. In auten. in medio lit. nō expec. ſac. §. ſup hoc coll. viij. Itē tollitur reſcriptū ex vicio viſibili vel inuiſibili. intelligibili tñ. Uicia eñ reſcriptoꝝ q̄ dam ſunt viſibilia. q̄dam inuiſibilia. ſ; intelligi bilia. Uiſibilia ſunt q̄ acuto ingenio ⁊ perſpicaci oculo cerni pñt. de qbus ponūtur ſepteȝ exempla. extra de crimi. fal. licet. Inuiſibilia ſed intelligibi lia ſunt vt ſuggeſtio falſitatis. ſuppreſſio veritatis de qbus dictū eſt ſupra. Itē cū litere impetrētur non ↄtinentes ſeriem facti. vt extra de coha. cle. ⁊ muli. ſup eo. Et cām facti. vt extra de reſcript. di lectus. j. de ſen. excom. Cum pro cā. Item ſi nō ſi

āt mentio de diſpenſatione. vt extrā de fili. preſbi. Ex tua decōpoſitione. vt. j. de decimis. ex multi plici. De ſtatuto. vt extra de reſcript. conſtitutus. De priuilegio. vt extra eo. ti. cū ordinē. De ſentē tia. vt. j. de ſen. ⁊ re iu. Inter monaſteriū. vñ. v. Si priuilegiū. ſi diſpenſatio pactum. vel ſi reſcri ptū. ſnīa ſiue ſtatutū. Finis tolletur niſi mentio facta ꝓbetur. Elidit etiā reſcriptū. ſi per aliuȝ ſine mandato dñi impetretur. vt extra eo. ti. nonulli. Que exceptio hodie ſm obſeruatā ↄſuetudinē lo cum hȝ in audientia lrāꝝ. nō in iudicio negocioꝝ. Si oppones ex illa decre. eo. ti. ex pte in fi. Sȝ il la loq̄tur in ꝓcuratore reuocato. cui⁹ impetratōeȝ ratā dñs ñ hēbat. Secus ſi is cui⁹ noīe impetra tur. ⁊ ſi ſine mādato ratā hȝ impetrationeȝ. Nōn aūt qs impetrare ꝓ alio ſine mādato ſi ſit de illis ꝑſonis a qbus nō exigit de iure mandatū. vt ī de cre. illis. nōnulli ⁊ ex pte. Que aūt ſunt ille perſo ne legit. ff. de ꝓcu. l. ſ; ⁊ he ꝑſone. Durat reſcri ptoꝝ auctas ꝑ decenniū. Si impetrātes copiā iu dicū habuerint ⁊ neglexerint vti. Nā infra illud tp̄s qñcunq; poterūt experiri. vt. C. de diuerſis re ſcriptis. l. falſo. Alij aūt doctores dixerunt ꝙ ſi qs impetret reſcriptū. ⁊ infra annū cū copiā iudicuȝ habuerit nō vtatur perit reſcriptū lapſu anni. vt infra eo. ti. ſi aūt. ⁊. c. pletūq;. Qui ſic dicunt ⁊ aſ ſerunt de plano. l. illam falſo fore correctam. Sȝ q: promptum eſt iura iuribꝰ ↄcordare. vt. C. de ī offi. doti. l. vna. Sic legem ⁊ decretales reduco ad concordiā. Legem intelligo cū poſt primū reſcri ptuȝ ſcđm nō fuerit impetratū. Decretales illas intelligo cū impetro primū reſcriptū. tu impetras ſcđm nō facta mētione de primo agis ex ↄſuetu dine. excipere nō poſſum ex primo ſup eodē nego cio ad alios iudices obtento ſi in illo fraudulēter vel negligēter infra annū ab impetratiōe tui ſcđi vti omiſerim. ſic loquūtur ille decre. ⁊ hūc caſū. l. illa nō ↄſiderauit. Et ſi hec opinio placeat dices vt ſupius tactū eſt ꝙ ānus iſte incipit currere a tp̄e ſcđi. reſcripti. qđ tali rōe ꝓbabis. Ann⁹ ꝑ ſe ſi ne ſcđo reſcripto nō tollit primū reſcriptū vt di ctū eſt. nec ſcđm reſcriptū ꝑ ſe ſufficit ad tollēdū primū. cū de eo nō hēat mētiōem. Eſt igit vtrūq; neceſſariū ⁊ ſcđm reſcriptū impetrari ⁊ ānuȝ ce dere vt ſic ābo ↄiūcta primū perimāt. iuxta illud. Et ſi nō ꝓſint ſingl'a queq; iuuāt. ⁊ ad hēs opti mū ſile. q: imꝑfecta volūtas ꝑ ſe nō tollit ſolenne teſtamentū p̄cedens ſ; cū decēnio tollit. vt. C. de teſta. l. ſancim⁹. Doctores tñ mlti dicūt primū re ſcriptū nllo alio impetrato ſup eodē negocio tol li ꝑ lapſuȝ āni. Generalia reſcripta ſunt illa in q̄ bus generales ſeu īdefinite clauſule ↄtinent. ſ. cū dicat tal' ⁊ tal'. ⁊ quidā alij iniuriant eidē. Uel ſic Super decimis. poſſeſſionibꝰ ⁊ rebus alijs quo caſu reſcripta ad maiores ⁊ digniores ꝑſonas vel ad maiora negocia expſſis nō extendunt. vt extra

eo. Sedeſ aplica. ⁊ c. paſtoral. Itē ſi ponat clauſu
la illa. Cōtradictores ⁊c. itē illa. Amoto inde. itē
illa. Uocatis ⁊c. Tales. n. ⁊ ſiles clauſule faciūt
generale. reſcriptū. Itē cū lr̄e dirigūtur ad oēs
vt extra de pe. ⁊ re. Cū ex eo. Speciale reſcriptū
eſt qḋ inter certos dirigit. ⁊ ſup certis et expreſſis
reb⁹ ſeu negocijs ſine clauſula gnāli. vt extra eo.
ti. c. i. et. c. paſtoralis. Et tale reſcriptū nō extendit
ad alias res vel pſonas vt. j. de offi. dele. c. p. ⁊ g. ⁊
c. cū olim. Sicut et priuilegiū pſonale pſonā nō
tranſgredit. vt. j. de vſu. pal. c. ij. j. de offi. dele. qm̄
abbas. ff. qbus mo. vſufruc. amit. l. ſi vſufructus
⁊. vij. q. i. petiſti. Inſti. de iure na. gen. ⁊ ciui. §. ſ
qḋ principi. ff. de iudi. l. ſed ⁊ ſi reſtituat. ff. de re.
iur. l. priuilegia. ij. q. vi. ſi qm̄. § diffinitiua. in. d.
Nūc nō obſtat extra de iudi. qr̄ vero. Nā ibi agi
tur p prias lrās ſed aucte ſcdaꝝ. Nō ob. j. de offi.
dele. Qm̄. cū fit cōmiſſio expreſſo noīe dignitatis
Ibi. n. lr̄e tranſeūt ad ſucceſſorē q ſuccedit primo
in onere et honore. vt. j. de offi. ordi. paſtoral. Itē
nō ob. j. de offi. dele. c. i. vbi iuriſdictio ex lr̄is ſpeci
alib⁹ extendit ad alios. Nā ille caſus ſpālis eſt vt
extendat iuriſdictio ad illos q pceſſū iudicij im
pediūt. vt. j. de offi. iudi. dele. ex lr̄is. Sʒ de proga
tione iuriſdictiōis nō pſeqr hic āplius. qr̄ no. ple
nius. j. de offi. dele. Iuriſdictōem ꝯferunt oēs ille
lr̄e in qb⁹ cā e cognitio demandat qḋ ex forma col
ligit lrāꝝ vt cū in lr̄is ꝯtinet. Si eſt ita. Si pmiſ
ſis veritas ſuffragat. cognita veritate. iuſticia me
diante ſicut de iure fuerit. qḋ canonicū. qḋ iuſtū.
vt pmiſit. vt tenet put in inſtr̄o inde cōfecto vl' li
teris cōtinet. Et tal' iudex cui negociū a principe
cōmittit. ſub aliq de his formis pōt in figura iu
dicij pcedere. Pōt et alij vel aliqs cām cōmittere
totā vel ptem. vt. j. de offi. dele. Cū ce. Principiū
mediū vel finē. cognitionē vel executionē. vt. j. de
offi. dele. ſup qōnū. Tal' pōt recuſari ex cā niſi fue
rit iudex petit⁹. vt extra de offi. dele. Cū olim ingr
iij. q. iij. Inducie. §. ſpaciū. In auten. offerat. iij.
q. iij. §. Itē in crimiali. in. d. ſi qs teſtib⁹ Sʒ ⁊ tūc
poterit recuſari ex noua cā vt extra de offi. dele. in
ſinuante. Executore lr̄e ſunt p qs ſine aliq iu
diciali cognitiōe factū ſeu miſteriū delegat. vt ex
tra de of. dele. c. vl. Talis nō ē iudex ſʒ auditor vel
executor. vt extra de of. dele. ſuper qōnū. §. porro.
Talis et ſi poſſit recuſari niſi det de volūtate priū
vt recipiat aſſenſu. vt in decre. ſup qōnū. §. nos au
tē ⁊. §. porro. a tali appellari nō pōt niſi fines man
dati excedat vt in ea. decre. ſup qōnū. ⁊. j. de appel.
nouit. ij. q. vi. ſi qm̄. §. diffinitiua. In. d. ab execu
tore. C. quoꝝ app. nō re. l. ab executore. Fines aūt
excedit cū aliud vel aliter exequit q̄ mandat. Ul'
cū exeqndo mādatū pter cōmiſſū iniuriā infert
Nā ⁊ tūc pt ab iniuria appellari. vt. C. de app. l. ſi
qs p uocatione. Tal' cū nō ſit iudex vt dictū ē nec
ei ſit iuriſdictio ſʒ executio demādata vt extra de of.
dele. c. vl. alteri delegare nō pt. qr̄ ex iuriſdictione
pcedit iudicis dādi ptās vt. ff. de iuriſd. o. iu. l. iij
Et qr̄ cū miſteriū cōmittit induſtria eligit pſona
lis. et iō a pſona recedi nō dʒ. vt de of. dele. c. vl. C.
de cadu. tol. l. vna. ff. de ſolu. l. inter artifices. Ta
les in exeqndo ptes iudicis nō aſſumat. vt. C. de ex
ecutiōe rei iudi. l. ſi vt pponis. Cōtinet ius cōeli
tere in qb⁹ mandat qḋ ꝯſonat iuri ⁊ eqtati ⁊ ma
xime cū ipē lr̄e cōtinet iuris determiatiōes. puta
ptib⁹ cōuocatis. vel vocatis q fuerint euocādi. qḋ iu
ſtū vel qḋ canonicū ⁊c. Itē iuſticia mediāte vel p
ut de iure fuerit ⁊c. vel al's cōſiles clauſulas. Gra
tiam continet ille q cōtinet diſpenſationem. pene
debite remiſſionē. ⁊ in qbus ob fauorē. vtilitatē
ſeu neceſſitatē recedat a iure cōi. Tria. n. ſūt q faci
unt a iure diſcedi. neceſſitas. vtilitas et euidens
meritoꝝ progatiua. vt. i. q. vij. tali. extra de elect.
Innotuit. Reſtat videre de pena impetrantiū li
teras p ſubreptionē. Et eſt ſciendū q cōdemnādi
ſunt ad expēſas qs altera ps fecit in ea re. ⁊ circa
ipm iter. vt extra e. ti. ceteꝝ in fi. C. de his q accu.
poſ. l. qui crimē. Et alias ſeueritati ſubiaceant iu
dicantiū vt. xxv. q. ij. ⁊ ſi nō cognitio. Nā ⁊ p. l. cor
neliā de falſa. puniri pñt. vt. ff. ad. l. cor. de fal. l.
ſi quis irrepſerit.

De doctrinis .§. XVIII

ecclefiaſticis pcipue doctoꝝ. nota triplicem drām
Quedā. n. ſūt reprobate tanq̄ falſe ⁊ heretice. de
qbus hētur. xxiij. q. iij. c. pe. ⁊ di. xv. ſancta roma
na. In palea. et extra de ſū. tri. ⁊ fi. c. dānamus
Quedā vero doctrine declarant apocrife. de qb⁹
hētur in dicto ca. ſancta romana. In palea diſ. v.
Dicit aūt apocriphū ſm archi. di. xvi. in pricipio
qſi occultū ſeu ſecretū. qr̄ ſ. nō in eccīa ſʒ remote le
crete eſt legendum. Dicit aūt aliqd duplr apocri
phū. viʒ. qr̄ ignorat qs fuerit autor talis li. ⁊ ſic in
biblia dicūtur aliq libri apocriphi. et tñ leguntur
publice in eccīa. vel qr̄ dubitat de veritate talis li
bri. ⁊ de hmōi apocriphis dr̄ in dicto ca. ſancta ro
mana. ⁊ taliū libroꝝ liber eſt qlibet ad credēdum
vel nō. Tertiū gen⁹ doctrinaꝝ eſt. qḋ eſt appro
batū ab eccīa. Et he ſūt primū quidē ⁊ principali
ter doctrīe ſeu libri biblie qs ita vl't ⁊ firmiter oꝫ
credere q nullo mō licet de veritate ipaꝝ dubita
re. qr̄ hʒ eēt hereticū cū ſint dictate a ſpū ſan. vt pʒ
in ſimbolo q errare nō pt. Deinde ordinatōes ſeu
cōſtitutōes ⁊ determiatōes facte p ſūmos ponti
fices vel cōcilia vl' ia approbata ēt indubitāter cre
dende ⁊ tenēde ſūt. Poſt hec ēt opuſcula ſctōꝝ pa
trū ⁊ doctoꝝ eccīe ſūt approbata. ⁊ pcipue beati. ſ.
Cipriani. gre. nazāzeni. anaſtaſij l' athanaſij. hiero
pſperi. io. criſoſto. valerij. ambroſij. auguſtini. le
onis pape. vt pʒ in dicto ca. ſancta romana. Et i
fine dicti ca. dicit. Opuſcula atʒ tractat⁹ oīm pa
trum orthodoxoꝝ. q in in nullo a ſancte romane

Capitulum. Vnicum

eccleſie cõſortio deuiauerũt. nec ab eius fidei p̃/
dicatiõe ſeiũcti ſũt. ſꝫ cõionis ipſius gratia. vſqꝫ
ad vltimũ diẽ pͥncipes fuerũt legere decernim⁹.
Et decretales ep̃le ſũmoꝝ pontificũ venerabilit̃
ſuſcipiẽde ſũt. Nõ tñ credẽdũ eſt vel dicẽdũ di/
cta p̃dictoꝝ doctoꝝ vel alioꝝ eẽ tãte auctoritatis
vel firmitatis. quãte ſũt doctrina ſcripture ſcẽ
vel determiationes eccl̃ie facte in ↄciliis vel per
ſũmos põtifices. Nã de his nullo mõ lꝫ dubita
re de dictis vero doctoꝝ lꝫ dubitare ⁊ alr̃ ſentire
niſi ſint talia. q̃ vel ſũt determiata p̃ eccleſiã. q̃ ſũt
firmit̃ tenẽda. vel q̃ ſũt al̃s in doctrina ſcripture
ſacre ↄtẽta. vñ aug. Ego ſol' eis ſcriptoꝝ q̃ iã ca/
nonici appellãt̃ didici. hũc tĩorẽ honorẽqꝫ referre
vt nullũ eoꝝ ſcribẽdo erraſſe audeã credere. aut
ſi aliq̃d in eis offendero. qd̃ videat̃ ↄtrariũ veritati
nihil aliud exiſtimẽ qꝫ mẽdoſũ codicẽ eẽ. vel nõ
eẽ aſſecutũ interp̃tẽ. qd̃ dictũ ẽ. vl' me minime ĩtel/
lexiſſe ñ ambigã. Alios vero ita lego vt q̃ntalibꝫ
ſctitate. quãtaue doctrina polleãt. ñ iõ verũ putẽ
q2 ita ipi ſenſerũt. ſꝫ q2 mihi p̃ alios autores vel
canonicas vel p̃babiles rões. qd̃ a vero ñ abhor
reat pſuadere potuerũt di. ix. ego iõ Aug. Noli
meis litteris q̃i canoĩcis ſcripturis inſuire. ſꝫ in il
lis ⁊ qd̃ cũqꝫ credebas cũ ĩueneris. incũctanter
credere. In iſtis ãt qd̃ certũ hẽbas niſi certũ ĩtel
lexeris. noli firme tenere. di. c. vñ archi. ſup. d. c.
Noli dicit. Hodie ĩ ſcripturis taliũ. ſ. doct. aliq̃d
poſſe rep̃hendi. ⁊ ñ niſi ſi q̃d inueniat̃ qd̃ ñ inni/
tat̃ auctĩ veteris ⁊ noui teſtamẽti. ſiue p̃babili ſi/
ue canoica rõe. ſꝫ ibi. Hoc pꝫ ex eo. q̃ ipi ſcti doc.
ſibiĩnuicẽ ↄtraria ĩ ſuis libris dixerũt. Sicut di/
bi gr̃a hiero. dixit bigamũ ñ eẽ cẽſendũ eũ. q̃ añ
baptiſmũ habuit vnã vxorẽ. ⁊ p⁹ baptiſmũ aliã
Aug. do ↄtrariũ ſenſit. ſ. talẽ eẽ bigamũ. c⁹ ſñia
p̃fert̃. ⁊ illa Hiero. ñ tenet̃. vtꝫ. di. xxvi. Acutius
⁊. c. deinde. extra de bigamis debitũ. ⁊ ſilr̃ de obſ
uatiõe legaliũ ⁊ de rep̃hẽſiõe quã fecit Paulus
petro. ad gal. ij. ↄtraria ſcripſerũt. tñ mag̃ ſtatur
auguſtino vt dictũ ẽ ſup̃. Uerũ ẽ. q̃ in his q̃ pti
nẽt ad fidẽ l' bonos mores neceſſarios ad ſalutẽ
in' lo diſcordãt ſcti doc. realr̃. ⁊ ſi aliq̃n ſup̃ficialr̃
videãt̃ ſentire ↄtraria. Itẽ dicit archi. ſup. c. q̃s
neſciat. di. ix. q̃ rubrice d'cretaliũ auctẽticãt̃. ex/
tra i. p̃emio decretaliũ ĩ fi. vbi dicit vtãt̃. ⁊ extra
de. li. pen. nihil inno. ⁊ ſilr̃ rubrice vel tituli lega/
les auctẽtici ſũt. ⁊ allegari pñt in cãis. ff. de ĩ in/
teg. reſtitu. l. i. Sed rubrice decretoꝝ ñ. vñ falſe
inueniũt̃ aliq̃n. xvi. q. i. placuit. ſꝫ inno. q̃ ita no/
tat extra in p̃emio decre. q̃ et ponũt̃ in decre. ſ. ca
pi. ſeu. dctã ↄciliorꝫ ſũmoꝝ põtificũ ⁊ doctoꝝ au/
ctẽtica ⁊ approbata ſũt. ñ ãt dicta gratiani in. §.
ſm̃ Jo. an. Doctrina ẽt b. tho. de aq̃no approba
ta fuit. vꝫ p̃ extrauagãtẽ Jo. xxij. Nũ ãt dicta
doct. p̃fatoꝝ vel aliorũ cõtraria eẽnt dictis ſũmo/
rũ põtificũ. cui ſentẽtie magis eſt ſtãdũ. declarat

Gratianus. di. xx. §. i. p̃ diſtinctiõem. vꝫ q̃ in cau
ſis ſeu negotiis diffiniẽdis. Cũ ẽ quelibꝫ nego/
cia finẽ accipiãt vel in abſolutiõe innocentũ vel
cõdẽnatione delinq̃ntiũ. Abſolutio vero vel con
dẽnatio nõ ſciam tm̃ deſiderãt. ſꝫ et p̃tãtem p̃ſi
dentiũ. iõ diuinarũ ſcripturarũ tractatores. ⁊ ſi
ſcĩa põtificibꝫ p̃emineãt. tñ q2 dignitatis eorum
apicẽ ñ ſũt adepti in ſcripturarũ ſacrarũ expoſiti
oĩbꝫ his p̃ponũt̃. In cãis vero diffiniẽdis ſm̃
p⁹ eos locũ merẽtur. Quis aũt ordo tenẽdus
ſit in ſolutiõe alicuius q̃ſtionis ponit Inno. di.
e. de q̃ hꝫ ſũmarim explicat ibi Archi. dicẽs. Nã
primo recurrẽdũ eſt ad ſcripta noui. ⁊ veteris te
ſtamẽti. Secũdo ad canones ap̃loꝝ ⁊ cõciliorꝫ
Tertio ad decreta ⁊ decretalia romanoꝝ põtifi/
cũ. Quarto ad ſcripta greca. Quĩto ad ſcripta
ſanctoꝝ patrũ latinoꝝ. Ultimo ad exẽpla ſancto
rũ. Si aũt nec veritas inuenit̃. hoc modo cõgre/
gandi ſunt ſapiẽtes. ⁊ q̃d agẽdũ ſit inueſtigãdũ
dñs reuelabit. Juxta illud vbi duo vel tres con/
gregati in noĩe meo ⁊c. Math. xviij. Quia tñ
dictũ eſt q̃ recurrẽdũ eſt ad ſcripta greca. ſubdit
Archi. ⁊ dicit. q̃ hoc locũ habuit. q̃ñ penes gre/
cos p̃ſules catholice fidei vigebat auctoritas et
exẽplaria eorũ erãt correcta. ⁊ iõ in dubiis recur
rebat̃ ad eos. di. ix. vt. veterũ. Sed hoc hodie lo
cũ nõ hꝫ. Naꝫ hodie greci ſũt accephali. ⁊ ſcrip
ta eoꝝ corrupta. ſm̃ Hugo. A paucis tamẽ annis
citra reuerſi ſunt ad vnitatẽ fidei eccleſie roma/
ne. Dicit autẽ glo. ſup. dicto. c. vt veterũ. facien
do cõparationẽ inter doctores. cui mag̃ ſit credẽ
dũ. q̃ auguſtino in diſputationibꝫ. Hiero. in
hiſtoriis ⁊ trãſlatiõibꝫ. gregorio in moralibus.
Sed querit archi. di. xx. Si grego. q̃ fuit expoſi/
tor ſeu doctor ⁊ papa. in aliquo articulo cõtrari⁹
inuenitur alicui illorũ expoſitorũ. cuius doctri/
na etiam eſt approbata. vtrũ qꝫ credendũ eſt mag̃
Grego. in determinatiõe cauſarũ. qꝫ aliis docto
ribus. In his vero. q̃ vt expoſitor dixit videtur
ei nõ magis eſſe credendũ q2 papa. ſed forte quia
magis ↄſona rõni dixit. vel q2 maioris ſciẽtie et
ſanctitatis ⁊ auctoritatis hẽtur. Nã ⁊ inter apo/
ſtolos vnus p̃ponit̃ alteri. vt Petrus lino. gela/
ſio lucio. Et ſimiliter interp̃tes. vt ambro. Iſi.
auguſtinus. bede ſm̃ Aug. Auguſtinus in li.
de doctrina chriſtiana dicit. ⁊ habet̃ di. xix. In
canõicis ſcripturis eccleſiaꝝ catho. qꝫ plurimũ di
uinaꝝ ſcripturarũ. ſolertiſſim⁹ ĩdagator aucto
ritatem ſequat̃. Inter quas ſane ille ſint. quas
apoſtolica ſedes habere. ⁊ ab ea meruerũt epiſto
las accipere. Tenebit igitur hũc modũ in ſcrip/
turis canonicis. vt eas que ab oĩbꝫ recipiuntur
eccleſiis preponat eis quas quidẽ nõ accipiunt
In eis vero que non accipiuntur ab oĩbꝫ. p̃po/
nat eas quas plures grauioreſqꝫ accipiunt. eis
quas pauciores minoriſqꝫ auctoritatis eccleſie te/

nent. Si aũt alias inuenerit a pluribꝫ al's a gra
uioribus haberi. quãq̃ hoc inueniri vix poſſit eq̃/
lis tñ auctoritatis eas habendas puto.

Item nota ꝙ .§. XIX

poſterior cõſtitutio ſiue lex tollit priorẽ. etiã ſi de
priori nullã faciat mentionẽ. extra de cogna. ſpi.
c. i. Hec⁹ eſt in reſcriptis. extra de reſcriptis. Ce
terũ. Sec⁹ ẽt de puilegiis. q2. ſ. nõ tollit prius et
poſterius niſi in poſteriori fiat mentio de priori
vt nota. di. xviij. Sm̃ in glo. ⁊ idẽ de cõſuetudi
ne. q2. ſ. nõ tollitur p cõſtitutiõem niſi fiat men/
tio de ea extra de conſti. licet li. vi. Itez. ſm̃ Ho
ſtien. Joh. an. ⁊ Bern. ꝙ cõſtitutio generalis in
cipit artare ſeu obligare poſt duos menſes a tpe
publicationis. Et hoc niſi in ipa cõſtitutiõe ali/
ud cõtineatur. Inferior aũt ꝯſtitutio vtputa ca
pituloꝝ ⁊ vniuerſitatũ ſm̃ Hoſtien. ligat incõ/
tinenti facta p mulgatione. niſi forte ab ſentes ⁊
ignorãtes. qbꝫ neq̃ tps dabo. ſ; iudicis arbitrio
relinquo. Item ꝯſtitutio nõ extendit ad pterita
ſed tñ ad futura niſi aliud declaret. extra de ꝯſti
tu. c. vi. Queritur aũt vtrũ q facit cõtra ꝯſtitu/
tionẽ pape p ignorantiã peccet. Rñdet Tho. in
q̃dlibetis. ꝙ ignorãtia q eſt cauſa act⁹. cauſat in
volũtariũ. vñ ſp excuſat a peccato. niſi ignorãtia
ipſa ſit peccatũ. Eſt aũt ignorãtia peccatũ qñ qs
qd põt ſcire ⁊ tenetur. hmõi Cõſtitutionẽ autez
pape oẽs ſuo modo ſcire tenent. ſi aliqs ĝ cõtra
cõſtitutionẽ pape agat. ⁊ hẽat ſufficiẽs impedi/
mentũ p qd ſcire nõ potuerit. puta ſi fuit in car
cere vel in terris extraneis. ad quas ꝯſtitutio nõ
puenit vniuerſaliter vel aliqd ſimile. talis igno
rãtia excuſat vt non peccet agens contra conſtitu
tionem pape. hec ipſe

Itẽ nota quod .§. XX

diſpenſare in legibꝫ vel eas interptari ſpectat ad
prelatos ⁊ rectores. q. ſ. in h⁹. hñt ptãtem niſi ſibi
ta neceſſitas occurrat. cui opteat ſubito obuiari
ne ſequat aliqd incõueniẽs. Nã tũc ipa neceſſi
tas hz annexã ipam diſpẽſatiõez legis ⁊ qlibz
p ſe pt tũc interptari legẽ ⁊ diſpenſare ſecũ ⁊ p/
cipue cũ nõ põt habere recurſum ad ſupiorem
i. q. i. puta cũ. Si ĝ qs grauiter infirmat tpe ie/
iunij ab eccleſia inſtituti. p ipm põt diſpẽſare ſe
cũ in lege ieiunij. ⁊ interptari. ꝙ nõ obliget ad
illa. In obſeruatione n. legũ vel pceptoꝝ. maxime
dz attẽdi ⁊ ſeruari intentio ferẽtis legẽ vel ad p/
ceptũ. de qua ſi ꝯſtet. ⁊ cõtraria ſit ad ſcripturã le
gis vel verbũ pcepti. eque obediendũ eſt omiſſa
littera legis vel precepti. xxij. q. v. hũane. Si aũt
dubitet de intentione ſtandũ eſt littere ſm̃ arch.
vel hẽat recurſus ad ſupiorẽ ſi põt. cui⁹ eſt inter
ptari ⁊ diſpẽſare. vel ſi nõ pt hẽatur ꝯſiliũ pito/
rũ. Hñt aũt ipſi prelati diſpẽſare ⁊ dñt cum

adeſt cauſa rõnalis. puta alicui⁹ neceſſitatis vel
maioris vtilitatis. Vñ diffinit diſpẽſatio ſcḋm
Hoſ. ꝙ ẽ iuris alleuiatio fctã cũ cãe. ſ. rõabil cog/
nitiõe ab eo q põt. ꝙ ſi prelati abſq̃ rõabili cã. l'
ſaltẽ dubia. p ſola volũtate licẽtiã tribuãt veniẽ
di cõtra leges. ſm̃ Bern. in li. de diſpẽſatiõe ⁊ p/
cepto. nõ erũt diſpenſatores ſ; diſſipatores ⁊ pec
cabũt ipi diſpẽſantes cũ diſpenſatis ſi eis vtun
tur. Vñ dñs dicit Lu. xij. Quis putas eſt fidel'
diſpẽſator ⁊ prudens quẽ ꝯſtituit dñs ſup fami
liã ſuã. vbi tria notant in diſpẽſantibꝫ. Primũ
eſt fidelitas. vt. ſ. in diſpenſatiõe hẽat intẽtiõem
ad bonũ cõe ibi fidel'. Secũdũ põderoſitas. vt. ſ.
cõſideret cãs mouẽtes ⁊ qlitates pſonarũ. Vnd
diſpenſare quaſi diuerſa penſare. ibi. prudens.
Tertiũ ẽ ptãs vt. ſ. in eo in q diſpenſat hẽat au/
ctoritatẽ. ⁊ ſup his cũ qbꝫ diſpenſat hẽat ptãtez
ibi. quẽ ꝯſtituit dñs ⁊c. Et nota ſm̃ Rai. ꝙ phi
bet etiã diſpenſatio. vbicũq̃ ñ põt fieri ſine ma/
nifeſta declaratione eccleſie. ⁊ vbi ñ ẽ iuſta cauſa
diſpẽſãdi. i. q. vij. Tali. Aliqñ ꝺo diſpẽſatõ ẽe
bita. ⁊ h vbi iuſta cã diſpẽſãdi. q iuſta cãm īplec
pt eẽ. i. q. vij. Reqris. §. rigor. ⁊ c. ⁊ §. ſeqnti. et
q̃uis diſpenſatio ex iuſta cauſa ſit debita. ⁊ pec
cet plat⁹ ñ diſpẽſãdo vt ẽ ar. ij. q. v. Quãto. in
h. tñ ſubditi nõ hñt ius petendi niſi forte ſuppli
cãdo. Aliqñ diſpẽſatio ẽ pmiſſa. vt. di. l. Si qs
pſbiter. Et papa qdẽ in oibꝫ pure poſitiuis hẽt
pleitudinẽ diſpenſandi. ⁊ ſic dr̃ habere oĩa iura
i ſcrinio pectoꝛ ſui. extra d ꝯſti. lz. li. vi. q̃tũ. ſ. ad
interptatiõem ⁊ diſpẽſatiõem. In aliqbꝫ tñ nõ
cõſueuit diſpenſare. Epi aũt diſpenſare pñt ſm̃
cõem opinionẽ doctoꝝ i his q ñ ſũt eis a iure p
hita. extra de ſen. exco. Nuper. Et di. l. Miror in
gl. q ãt eis phibeãt ⁊ pape reſuẽt i pre hẽs in pd
cta glo. Et vide etiã in. iij pte. Et nota ſm̃ In/
no. in glo. ſup. c. dilect⁹. extra de tempo. ordi. ꝙ
epo non lz diſpenſare ſup faciendo. vt. ſ. aliqd fa
ciat cõtra canones. niſi vbi pmittitur ei a iure.
extra de cõſti. c. i. niſi ꝯtraria ꝯſuetudiẽ ⁊ pſcrip
ta eſſet ei derogatũ. extra de cõſue. c. vi. Sup co
aũt qd factũ eſt ſemp. poteſt diſpenſare vt tolle/
retur. niſi phibeatur. ar. ad hoc. xxij. q. v. hoc vi/
detur. Dico ⁊ forte meli⁹ ꝙ vbi ius ꝯcedit di/
penſationẽ ſimpliciter poteſt. Et ſic loqtur de re
extra de ſen. exco. Nuper. Si aũt diſpenſatio nõ
conceditur a canone. nunq̃ epũs poteſt diſpenſa
re etiã ſi in canone inuenitur ꝙ papa diſpenſet.
extra de conſang. ⁊ affini. ꝙ dilectio. Quia cum
epiſcopi debeant ſeruare canones. non debent cõ
trafacere. niſi id expreſſe concedat. xxv. q. i. ca. i. et
ſequẽti. Hec inno. De diſpenſationibꝫ que pñt
fieri p epiſcopos. vide in. iij. pte ti. de ſtatu epoꝝ.
Notandũ etiam ꝙ corpus totuz iuris canonici
habetur in quattuor libris. ſ. decreto. decretalibꝫ
ſexto ⁊ clementinis. Cõpilator decretorum fuit

Capitulum. Vnicum

Gratianus monachus. qui opus illud edidit anno dñi. Mc. vel circa. vt dicit hug. ij. q. vi. §. forma. Fuerũt ante hãc cõpilatiõem quedã alie. ſ. Iſido. poſtea Iuonis. Diſtinguit aũt in tres partes. Nam prima ↄtinet cẽtũ vnam diſtinctiões. Secũda ptinet triginta ſex cauſas. quarũ qͥlibet habet plures qͥſtiones. ⁊ in. xxxiij. cauſa. Tertia queſtio cõtinz tractatũ ſpeciale ⁊ pluriũ de penitẽtia. qui ſic allegat. ſ. de. pe. di. tali. ⁊ continet ſeptẽ diſtinctiões. Tertia pars intitulat de ↄſecra. ⁊ habet quinqꝫ diſtinctiões. Primus q̄ fecit ibi lecturã fuit Hugo q̄ nimis ſcrupuloſus fuit in ſuis determinatiõibꝰ. Sed glo. cõis eiꝰ eſt ioħ. ſatis bona. Addidit tñ Barto. brixi. quedã ad dictas glo. que corrigũt opini. ioħ. vel melius declarãt. Poſt fecit ſolennem apparatũ ſup eodez Archi. q̄ dr̄ Roſariũ. Compilator vero decretalium fuit magiſter Rai. magiſter ordinis pdicatorꝫ ad reqͥſitiõem ⁊ iniũctiõez Gre. noni. anno dñi. Mccxxx. vel circa. ⁊ diuidit liber ille ĩ quinqꝫ ptes. ⁊ quelibꝫ pars hꝫ multos titulos. q̄ tituli exprimũt materias de qͥbꝰ ibi agit. ⁊ allegat nõ p ptes. ſed p titulos ⁊ capitula. ⁊ antiqͥtus ante titulũ dicebat extra. ſ. decretũ. ſed a modernis dimittitur illud extra. ⁊ ſolũ titulus allegat cũ ca. gloſe cões eius ſũt Bernadi. Sed plurimi fecerũt apparatũ ſeu lecturas ſup eiſdẽ. vt inno. iiij. Hoſ. ioħ. an. in nouella. ioħ. de lignano. Petrus de ancharano. Franciſcus zam. Anthonius de butrio. Abbas de ſicilia ⁊ alij. Sextũ librũ cõpilari fecit Bonifaciꝰ. viij. Anno dñi. Mccc. vel circa q̄ dr̄ ſextus. q2 ſequit ad. v. libros decretaliũ ⁊ hꝫ titulos ⁊ capitula ſicut decretales. ⁊ ſm illũ ordinẽ. nõ tñ oẽs illos titulos hꝫ. Vñ de matrimonio parũ ibi agit. glo. cõi eius eſt. ioħ. an qui etiã ſup eo fecit apparatũ in nouella. Archi. etiã fecit apparatũ. Dñicus de ſancto geminiano notabilit ſcripſit ⁊ alij m̄lti. Quartꝰ li. dicũt clemẽtine ex eo q̄ ſũt ſ b clemẽte in cõcilio vienẽ ſi edite poſt modicũ tempus a cõpilatione ſexti. Clemens tñ morte pueñtus nõ pmulgauit eas ſed Ioħ. xxij. ſucceſſor eiꝰ. Habet titulos ſm ordinẽ decretaliũ. ſed nõ oẽs illos. Allegatur p titulos ⁊ capitula. Sed cũ additione. in clemẽtinis ſicut allegat. qd̄ habet in. vi. addẽdo lib. vi. Et hoc ad differẽtiam titulorꝫ qui habent in decretalibus. Glo. eius cõmunis ⁊ notabilis eſt Iohã andree. Sed fecerũt apparatum ſup eis. Paulus de leaza. Franciſcus zamba. Iohan. de imola. ↄ ren. Reperiunt etiã quedã conſtitutiones eccleſie. que non ſunt in corpore iuris ⁊ ideo dicuntur extrauagãtes que poſtqꝫ ſunt pmulgate ligãt ſic q̄ habent in corpe iuris. pcipue cũ ſciũt.

Titulus decimuſocta-uus. De lege ciuili.

¶ Quo tempore ius ciuile conditum ſit. quantum liget. de legum diuerſitate ⁊ earum effectu. ¶ Capitulum vnicum.

Lex ſeu ius ciuile

ſic deſcribitur ab Iſidoro in. v ethimologiarꝫ. Ius ciuile eſt qd̄ quiſqꝫ populus vel ciuitas ſibi pprĩũ. diuina humanaqꝫ cauſa cõſtituit. di. pria. Glo. cauſa prima cõtemplatione dei ⁊ hoĩm. Addit Archidia. cõtẽplatione. i. ad reuerentiam dei ⁊ vtilitatẽ hoĩm. Si eñ lex ↄtineat aliquid contra deũ vel hoĩes. repellẽda ẽ. Vñ ſi impator vel alius princeps faceret legem cõtra ius naturale. puta q̄ dñia rerũ trãſferretur de vno ad aliũ ſine cauſa. tal' lex nec in foro aĩe nec in foro cõtentioſo valet. ⁊ remittit ad nota. p eũ. ix. q. iij. p principalẽ. Et ibi dicit. q̄ ſi impator vult ex reſcripto auferre rẽ meam. nõ poteſt. q2 rerũ dominia ſunt de iure naturali Inſti. de iure natu. §. vlti. ſm ac. ⁊ olde. Iohan. tamen ibi in glo. ſentit contrariũ. p leges. ff. de rei vendi. item verberatũ. Et. ff. de euic. l. lucius Sed dicit Archi. q̄ nõ obſtant leges que volũt q̄ impatoribꝰ licet predia noſtra dare militibꝰ ob publicã vtilitatem. Nã illud verũ eſt precio nobis dato. Dic ergo q̄ om̄ia ſunt principis. vt dicit lex alle. om̄ia. ſ. fiſcalia. Et ſic intelligit ibi Olde. Et ad hoc facit qd̄ dr̄. xxiij. q. viij. tributũ §. quamuis. Dicit etiam archi. di. xij. in prin. q̄ licet romana eccleſia ſit mater ⁊ caput oĩm eccleſiarũ rõne principij inſtitutiõis ⁊ prelationis. vt di. xxi. Quis. non tamen eſt dñã aliarũ eccleſiarũ. nec papa eſt dñs ſm Bern. ad eugenium. Et q̄ papa non ſit dominus omnium epiſcoporũ. eſt optimũ. ar. xvij. q. i. mutationes. Quamuis eñ res eccleſie ſint eiꝰ vt principalis diſpẽſatoris. non tamen ſunt eius vt domini ⁊ poſſeſſoris. vt dicit tho. ſecũda ſecũde. q. c. Vñ ⁊ ſimoniam cõmitteret papa. recipiendo pro re ſpũali aliquid de redditibus eccleſie. vel etiam ab aliq̄ ſeculari de bonis ſuis. Et hoc ſane intelligendũ Nam q̄ papa in collatione bñficiorũ recipiat ãnuatas taxatas. nõ eſt hoc accipe tpalia p ſpũalibus. ſed ſuis ⁊ curie neceſſitatibus prouidere qd̄ fieri poteſt. Ius militare ſic deſcribit iſidorꝰ q̄ eſt belli inferendi ſolennitas. Archidia. id eſt ius quod de militibus ⁊ p militibus eſt ſtatutum. quod eſt pars iuris ciuilis. Et improprie ponitur. quia ponit ſeu deſcribit non eſſentiam talis iuris. ſed eius effectus per exempla. Solẽnitas. i. ſolennis ordinatio ſeu diſpoſitio exercitus qui ſcilicet debeant in primo loco eſſe. qui in ſecundo. qui in tertio ⁊ huiſmodi. Federꝫ pacis ſ. cõponende. Signo dato ſcilicet tuba vel cornu egreſſio vel cõgreſſio in hoſtem. Signo dato receptõ. ſ. in domũ. Flagitij militarꝫ diſcipli-